

artelka

**EMAKUMEA
BIDEGURUTZEAN**

Identitatea hautsi dezakeen kontraesan sozialik gabeko identifikazio kolektiborako espazio segurua eraiki nahi duten identitate politiken emaitza, hain zuzen, identitate horiekin identifikatzea posible egiten duen mendekotasun-egoera iraunaraztea da. Jakina, zapaldutako subjektuak identifikatzeaz eta goraipatzeaz ari gara; izan ere, geruza pribilegiatuek gizarte-talde jakin bati, kasu honetan emakume proletarioei, emantzipazio politiko eta sozialerako beharrezko tresnak erauzteko bitartekoak dira.

Edulikia

6

10

24

42

58

EDITORIALA

Arteka

Identitate politikak

ERREPORTAJEA

Maria Fuentes

Zergatik hitz egiten dugu zaintzaren krisiaz?

ELKARRIZKETA

Esther Barniol
Xicota eta Sandra
Contreras Junguitu,
osasun-psikologoak

«Sistema kapitalistara egokitzen ez diren horiek»

KOLABORAZIOA

Maitane Urkola

Egungo politika feministak eta beren mugak aztergai

ERREPORTAJEA

Irati Z.

Sección Femenina: gerraosteko erregimen frankistaren sorkuntza, egonkortzea eta erreprodukzioa

Identitate politikak

Editoriala

Identitateen eraikuntza prozesu sozial bat da, norbanakoa gizakien mundura ekartzen denean, hau da, gizartean txertatzen denean, hasten dena. Identifikazio kolektiboko prozesu bat da, non gainerakoekiko harremanak, osotasun-indar gisa, gizabanakoa ezarritako marjina batzuen barruan determinatzen duen. Marjina horiek askotarikoak eta aldakorak dira, gizateriaren beraren historiaren eta oinarrian dituen ekoizpen-harremanen arabera. Etapa historiko jakin baten barruan elastikoak ere badira, eta horiek sozializazio-mekanismo desberdinen arabera zehazten dira. Horien artean instituzionalizatuta daudenak topa ditzakegu, hezkuntza edo joera politiko nagusietan adierazitako masa-kultura. Izan ere, identitate kolektiboa eta bere aldagai indibidualak eraikuntza sozial gutxi gorabehera kontziente bat dira, eta ez batzuek modu oker eta errebisionistan «materialtasuna» esaten diotenaren adierazpen sinple eta absolutu bat.

Genero-identitateari dagokionez, maiz ikusten dugu akats hori. Ikuspuntu erreakzionarioaren arabera, identitate horiei buruz hitz egitea idealismoa da; baina hori argudiatzeko materialismoaren sinplifikazio biologizista zakarrean oinarritutako identitatara jo behar dute –ni materialista naiz–. Horrekin amaiara ematen diote eztabaida orori. Baina ez al da itsutasun antimaterialista identitate desberdinak eta, are, desadostasunak dituzten gizarte-taldeak daudela alde batera uztea?

Identitatea, eztabaidagai den elementu gatazkatsu gisa, errealitate batean sortzen da non izan beharra ez datorren bat izate kontzientearekin, nahi izatea eta ahal izatea etengabe gatazkan dauden gizarte batean. Identitatea ezarritako funtzio sozial baten eta horri buruz dagoen ulerkeraren arteko bereizketa-krisia da. Bereizketa hori, modu kolektibo eta orokorrean gertatzen dena, soziabilitatea eta sozializazio-prozesua gizabanako sozialek emantzipatu diren eta osotasun autoritario gisa kontrajartzen zaizkion gizarte batean gertatzen da. Hau da, identitate-krisia giza-praktika gizabanakoaren borondate askean oinarritzen ez den gizarte batean sortzen da, non gizabanakoa subjektu «automatiko» baten eranskina baino ez den; eztabaidagai ez den osotasun gisa emantzipatu den subjektu batena.

Artikulu honetan (eta gure praktika politikoan) proposatzen dugun helbururako, abiapuntua hau izan behar da nahitaez: genero-identitatea eraikuntza sozial eta politikoa da. Izan ere, argudio biologizistez harago, emakumea, gizona edo beste genero bat izatea ez dira gure gorputz biologikoaren adierazpen zuzenak. Historikoki adostasun zabala izan duen horrek ere, hau da, emakumea sexu jakin batekin identifikatzeak, eskatzen du azaltzea zergatik emakume izateak, hau da, emakume gisa identifikatzeak, gizarte-jarraibide jakin batzuk dakartzan.

Ikuspuntu erreakzionarioaren arabera, identitate horiei buruz hitz egitea idealismoa da; baina hori argudiatzeko materialismoaren sinplifikazio biologizista zakarrean oinarritutako identitatara jo behar dute –ni materialista naiz–

Ezingo genuke feminismoa bere eremuan krikatu emakumea genero eta identitate gisa erakitzeke aukera onartuko ez bagenu. Besteak beste, identitatea politikoa ez balitz, onartuko genukeelako, feminismoarekin batera, emakumearen identitatea feminismoaren praktika politikoarekin lotuta dagoela, eta ez komunismoarekin. Hau da, identifikazio kolektiboko mekanismoak eraikuntza sozial bat ez balira, orduan identitatea erabatekoa eta mugiezina izango litzateke, eta aldaketa soziala ameskeria. Era berean, egia da identifikazio indibidualak, askotan, guztiz asinkronikoa eman dezakeela. Hala ere, identitate indibidualaren krisia bera, gizarte-adostasun zabala duen ikuspegitik itxuraz ilogikoak diren identifikazioak ekar ditzakeena, gizarte-identitateak eraikitzeke moduan krisi kolektibo handiago baten adierazpen bat baino ez da.

Eginbeharra identitate baten sozializazio-prozesuak identifikatzea da, fase historiko jakin batean, hau da, ekoizpen-erlazio sozialen garapen-maila batean, baina ingurune multilinealean. Horrela, ezin dugu baztertu ikastetxeetan gertatzen den identitatearen eraikuntza, ezta gaindeterminazio ideologikotzat jo ere; berreziketarako edo hezkuntza-modu berri bat eraikitzeke politikak ere ez dira berez idealistak. Idealista hau da: existitzen direnekin bat ez datozen giza-instituzio batzuetan (generoa) hezi nahi izatea.

Baina, batez ere, politika feministaren bidez egiten den identitate-eraikuntza interesatzen zaitgu. Eraikuntza hori «emakumearen defentsarako politika» gisa gertatu ohi da, eta, gainerako defentsa-politikek bezala (soldatapeko lanaren defentsa, migratzailearen defentsa...), zapalkuntza-errealitate baten onarpen akritikoa diren heinean, defendatzen omen duten subjektu zapaldua iraunarazi egiten dute. Hau da, zapalkuntza-egoera baten adierazpena den identitate bat defendatzen duten defentsa-politikak dira. Horrela, zapaldutako giza-talde bateko kide izatearen harrotasunak, azkenean, talde horretako kide izaten jarraitu nahi izatea esan nahi du, talde horrek ematen baititu nortasuna eta parte izatearen sentsazioa. Horrekin, identitatearen krisi izaeraren zirkulua ixten da. Izan ere, identifikazio sozialak, azkenean, subjektutik harago dagoen errealitatearekiko mendekotasuna onartze-ramaten du, eta esaten digu benetako krisia ez dela identifikazio-krisia, baizik eta klase-kontrae-sanean oinarritutako gizarte-krisi handiago baten adierazpena baino ez dela.

**Argudio biologizistez
harago, emakumea,
gizona edo beste genero
bat izatea ez dira gure
gorputz biologikoaren
adierazpen zuzenak.
Historikoki adostasun
zabala izan duen
horrek ere, hau da,
emakumea sexu jakin
batekin identifikatzeak,
eskatzen du azaltzea
zergatik emakume
izateak, hau da,
emakume gisa
identifikatzeak, gizarte-
jarraibide jakin
batzuk dakartzan**

***Identifikazio sozialak, azkenean,
subjektutik harago dagoen
errealitatearekiko mendekotasuna
onartzera eramaten du, eta esaten
digu benetako krisia ez dela
identifikazio-krisia, baizik eta
klase-kontraesanean oinarritutako
gizarte-krisi handiago baten
adierazpena baino ez dela***

Horrela, feminismoak egiten duen emakumearen eraikuntzak, zapaldutako subjektu gisa, berau zapaldutako subjektu gisa betikotzea dakar. Hori argi eta garbi ikusten da bere defentsa-politiketan. Adibidez, politika horietako batek dio gizon batek ezin diola emakume bati erantzun. Modu horretan, emakumea ez da emakume ahaldundu eta gizartean integratu gisa eraikitzen, bizitza sozialarekiko independentea den objektu gisa baizik; borroketan integratzen ez dena, mugimendu endogamiko batean antolatu baizik, eta, gizartearekin, gainjarritako kritika ideologikoaren forma duen kanpokotasun gisa erlazionatzen dena, baina ez mugimendu benetan emantzipatzaile gisa. Eta hori guztia arrisku batetik babesteko asmoarekin, hori bai, arrisku horri aurre egin gabe.

Azken finean, emakumearentzako espazio segurua bat bilatzen da, gizarte kapitalistaren barruan gune babestu gisa onartua, baina inola ere ez da emakumea borroka sozialean, klase borrokan, komunismoa eraikitzeko borrokan integratzera iristen. Azken batean, sozializazio feministaren forma hori klase ertaineko eta klase altuko emakumeen (burgesak) pribilegioak betikotzeko bide bihurtzen da; izan ere, emakume proletarioak politikoki menderatzeko gune seguru bat eraikitzen dute; hori bai, «gizon proletarioen atzapar komunistetatik» emantzipatuta.

Identitatea hautsi dezakeen kontraesan sozialik gabeko identifikazio kolektiborako espazio segurua eraiki nahi duten identitate politiken emaitza, hain zuzen, identitate horiekin identifikatzea posible egiten duen mendekotasun-egoera iraunaraztea da. Jakina, zapaldutako subjektuak identifikatzeaz eta goraipatzeaz ari gara; izan ere, geruza pribilegiatuek gizarte-talde jakin bati, kasu honetan emakume proletarioei, emantzipazio politiko eta sozialerako beharrezko tresnak erauzteko bitartekoak dira. Emakumeak arrazionaltasunetik defendatzen dituzten bakoitzean, eta arrazionaltasuna gizonarekin identifikatu, esaten ari direna da emakumea subjektu irrazionala dela, gizarte-kontraesanari aurre egiteko eta klase borrokan aritzeko gaitasunik ez duena. Bistan denez, emakume proletarioen gaineko pribilegiatuen erasoaldia da. ●

Zergatik hitz egiten dugu zaintzaren krisiaz?

Testua — **Maria Fuentes**
Irudia — **Saioa Contreras**

Zaintzaren gaia agenda politikoan zein koiunturan hartzen ari den garrantzia dela-eta, interesgarria iruditu zait gaiari buruzko hipotesiak ikertzea, eztabaidari ekarpen bat egiteko asmoz. Horretarako, zenbait sektoretatik egiten diren azterketen mugak azpimarratzen eta proposamen eraginkorrek egituratzeak dakarren erronkari buruzko zertzelada batzuk ematen saiatuko naiz.

KRISIAREN TESTUINGURUA

Behin eta berriz aipatu dugun moduan, 2007. urte-tik bizitzen ari garen krisi-testuingurua ulertzea ezinbestekoa da, eta, hari lotuta, baita COVID-19aren pandemia ere, sistema kapitalista bera berregituratzea ekarri baitute biek. Kapital-metaketarako ezintasuna burgesiaren *Damoklesen ezpata* da, eta horrek testuinguru egokia sortu du metaketa-ziklo berri bat ekarriko duten erreforma berrietarako. Bide horretan, Kapitalak, bere etekinak bermatzeko, langileen soldatak jaitsi eta gizarte zerbitzuen murrizketak eta pribatizazioa sustatzen ditu. Hemen kontuan hartzekoa da gizarte zerbitzu horiek arduratzen direla langile-klasearen gutxieneko erreprodukzio-baldintzak bermatzeaz (pentsioak, haurtzaindegiak, osasuna, egoitzak, etab.).

Joera horrek sektore zaugarrienak kanoi-bazka bihurtu ditu (emakume langileak, etorkinak eta gazteak, nagusiki) egiturazko esplotazio gero eta muturrekoagoa gauzatzeko. Eguneroko bizitzako baldintzak gainbeheran daude, eta gero eta ohikoagoak dira lan ezegonkorrak, soldata baxuak edo bizitzaren garestitzea. Emakume langileok berebiziko garrantzia duen eginkizuna dugu hemen, eta, hain justu, horretan zentratuko da erreportaje honen analisisa.

LAN-MERKATUAREN FEMINIZAZIOA

Emakume langileok funtsezko zeregina dugu gizartearen erreprodukzio-rako baldintzekin lotutako zerbitzuen okertzean. Oso feminizatuta dauden lanak, zaintzaren sektorekoak esaterako, bigarren mailakotzat jotzen dira, eta, horren ondorioz, horietan langileek lan-baldintzak okerragoak izatea onartzen da.

Aurrez aipatu moduan, argi dago emakume langileok sozialki garrantzi handiko eginkizuna dugula eta izan dugula klase gisa langile-klaseak bere erreprodukzio-rako beharrezkoak dituen lanak egiteko; besteak beste, beste pertsona batzuen zaintzan (haurrak, adinekoak nahiz mendekotasunen bat duten pertsonak), etxearen garbiketan, sukaldeko lanetan edo eguneroko bizitzako oinarritzko jarduerak egiten. Azken finean, lanaren antolaketa horrek Kapitalari kostu asko aurrezteko aukera ematen dio. Historikoki emakumeek soldatapeko lanaren esparruan izan duten funtzioa aldakorra izan da, baina esan daiteke industrializaziotik eta, batez ere, 70eko hamarkadatik aurrera, emakumea modu masiboan sartu dela lan-merkatuan (hor koka ditzakegu, besteak beste, ehungintza fabriketako emakume jostunak, beste familia batzuetako seme-alabak zaintzen dituzten haurtzaindegi pribatuetako langileak, besteen etxeak garbitzen dituzten emakumeak edo egoitzetan adinekoak zaintzen dituztenak, besteak beste). Hala ere, gai hori berdintasunaren isla gisa hartu beharrean, komeni da beste fenomeno batzuk ulertzea; izan ere, gaur egun erdigune kapitalistako emakume gehienok soldatapeko lanean aritu arren, horrek ez gaitu etxe-ko lanen zamatik askatu. Horrez gain, emakumeen sektore proletarizatuenek, beren egoera ekonomiko eta sozialagatik, lan-baldintza penagarriak dituzten lanak onartzera kondenatuta egoten jarraitzen dute, eta horrek egoera paregabea sortzen du emakume langilearen dominazioa betikotzeko.

Lanaren banaketa sexual bortitzak emakumeak gutxietsitako lan-eremuetan eta soldata txikiagoekin kontratatzea legitimatu du. Adibidez, EAEn emakumeak dira etxeetan lanean aritzen diren langileen % 90, osasun-jardueretan ari diren % 77, hezkuntzan ari direnen % 69 eta ostalaritzan lan egiten dutenen % 62. Kualifikaziorik gabeko lan gisa hartzen diren horietan kobratzen dituzte soldatarik baxuenak beste lanbide batzuen aldean (esaterako, osasun-zerbitzuetan eta pertsonen zaintza-lanetan). Lan horietako bestelako lan-baldintza batzuk ere pozgarriak izatetik urrun daude, lanaldi partzialeko kontratuen % 74 sektore horretakoak izaten baitira. Horri gehitzen badiogu emakume horiek soldatapeko lana eta senideen zaintza kontziliatu behar dituztela, emakume langileari gelditzen zaion aukera bakarra horrelako lanaldiak eta soldata txikiagoko kontratuak onartzea da.

Klaseen arteko lan-banaketa Kapitalaren beharrak mantentzen dituen engranajea dela ulertuta, lanaren banaketa sexualak funtsezko zeregina du, oro har emakumeen lan-indarra debaluatuz gero langile-klasearen lan-indarra ere debaluatzen baitu. Horrek testuinguru egokia sortzen du langileen biziraupen-baldintzak okertzea normalizatzeko, eta, era horretan, etorkizunerako are okerragoak izan daitezkeen bizitza- eta lan-baldintzak justifikatzeko. Besteak beste, bizitzaren garestitzea, lan-ezegonkortasuna, soldaten jaitsiera, kaleratze masiboak edo laneko indarkeria dira horietako batzuk. Modu horretan aztertu behar dugu lanaren banaketa sexuala bera, aparte utzita irakurketa oportunistak eta partzialak, zeinek esaten baitute emakumeak, orokorrean, kapitalismoaren engranaje bakarra direla –ikuspegi guztiz desklasatua–.

*Lanaren banaketa
sexual bortitzak
emakumeak
gutxietsitako
lan-eremuetan
eta soldata
txikiagoekin
kontratatzea
legitimatuta du*

ZAINTZA-LANEN MERKANTILIZAZIOA

Aurrekoarekin loturan, ulertu behar dugu oso feminizatuta dauden zerbitzu horietako asko modu desberdinetan kudea daitezkeela. Izan ere, zuzeneko edo zeharkako zergen bidez kudeatzen diren Estatuko zerbitzu moduan funtzionatu dezakete edo modu pribatuan kudea daitezke.

Zerbitzu publikoek, beren horretan, ez dute kapital-metaketan funtziorik betetzen, non eta ez den azpikontra-ten bidez egiten. Zerbitzu pribatuek, funtsean, emakume langileak kontratatzen dituzte zerbitzu hori kudeatzen duten enpresetan, eta, modu horretan, Kapitalak hortik etekina lor dezake. Zerbitzu horiek ugariagoak egiten dira familia batzuen erosahalmena handiagoa denean, eta horrek prezio jakin batean zerbitzu indibidual bat lortzeko aukera ematen die. Prezio hori (soldata forma hartzen duena) aldatu egiten da lanaren kategoriaren eta kualifikazioaren arabera. Hori dela-eta, bigarren mailakotzat jotzen diren lanak askoz ere okerrago ordainduko dira beste lanbide batzuekin alderatuta. Adibide bat aipatzearren, bistakoa da adinekoen garbiketaren edo higienearen eta mediku pribatu baten zerbitzu baten arteko soldata-arrakala. Modu horretan, agerian geratzen da zein klasista den zaintza-lanen mailakatzeara.

Zaintza-zerbitzuen aurrekontuak eta pribatizazioa

Europako Osasun Inkestak (EHIS) jarduera orokorrak egiteko norberak dituen mugak neurtzeko erabiltzen duen adierazlearen arabera, 2019an, etxean bizi diren 65 urtetik gorako Europako biztanleen % 30,9k laguntza- eta zaintza-premiak izan zituzten. Horrek esan nahi du mendekotasun funtzionalen bat duten 30,8 milioi pertsona inguru daudela Europan, eta horien erdia baino gehixeago (17 milioi pertsona) iraupen luzeko zainketen eskatzaile potentzialak direla -65 urte edo gehiagoko pertsonen % 19-. Gainera, mendekotasun-egoeran dagoen biztanleria 2019an 30,8 milioi pertsona izatetik 2050ean 38,1 milioi pertsona izatera igaroko dela kalkulatzeko da. 2050ean zaintza-premia 65 eta 69 arteko pertsonen % 8,9k beharko dutela kalkulatzeko da, eta 85 urte edo gehiago dituzten pertsonen % 30,7k; emakumeetan gizonetan baino intzidentzia handiagoa egotea aurreikusten da.

Biztanleriaren zahartze orokorrak zerbitzu horien beharra handitu duenez, Ministro Kontseiluak azken urte honetan autonomia-erkidegoei zaintzaren ekonomiara bideratutako funts europarretatik 730,8 milioi euro banatzea onartu du. Funts horietako gehienak, 482,4 milioi euro, mendekotasun-egoeran dauden pertsonen arreta emateko erabiliko dira. Haien hitzetan, «adinekoei beren etxeetan ahalik eta denbora gehien bizitzeko aukera emango dien eredu bat sustatzea» izango da helburua, eta egoitzazentro berriek «etxebizitza arruntentzakoak» izan beharko dute. Hala, «zaintza-eredua eraldatzeko helburuaz» hitz egiten dute. «Etxeko arreta sustatu» nahi dute «egoitzetako arreta baino gehiago», eta, horretarako, «kalitatezko enplegua sortuko dute oso prekarizatua eta feminizatua dagoen sektore batean». Kontraesankorra dirudi, beraz, aurrekontua igo arren, 11 autonomia-erkidegok mendekotasun-partidak murriztu izana 2020tik, Gizarte Zerbitzuetako Zuzendarien Elkarteak argitaratutako datuen arabera. Mendekotasun-egoeran dauden pertsonentzako arreta handitu beharrean, gobernuek lehentasuna eman diote hortik beren intereseko zerbait ateratzeari. 2021ean, elkarte horrek argitaratutako datuen arabera, autonomiek finantzaketa publikoaren % 79,2 ordaindu zuten, eta ministerioak gainerako % 20,8a, nahiz eta desberdintasunak egon autonomien arabera.

Nahiz eta aurrekontuaren igoeraren helburua familien itxaron-zerrendak murriztea izan, ez zen 60.000 pertsonako kopurua murrizterik lortu; izan ere, eskaera bat ebazteko batez besteko itxaronaldia 421 egunekoa da, eta 38.807 pertsonak bakarrik lortu zuten zerbitzua. Hortaz, aurrekontuan jasotako 75,78 milioi euroak ez aurrera ez atzera gelditu ziren. Are gehiago, 2022an 45.000 pertsona baino gehiago hil ziren mendekotasun-sistemaren itxaron-zerrendan zeudela, Espainiako Mendekotasunaren Behatokiaren arabera. Urte horretan, guztira, 1,3 milioi pertsona artatu ziren, 2021ean baino 91.295 gehiago, baina 353.965 lagun bideko tramiteetan gelditu ziren.

Bestalde, egoitza-eredua hartzen ari den joera mendekotasun larriren kasuetara eta adin altuenetara mugatzekoa da. Pertsonen etxean ematen zaaien arreta erdigunean jartzeko joera horren ondorioz, hedatzen ari dira etxez etxeko arreta-zerbitzuak. Oro har, zerbitzuak emateko sistemak mistoak dira, eta finantzaketa publikoa eta kudeaketa pribatua dituzte. Eredu horren gertuko adibideak aurki ditza-kegu Gasteizen, hala nola IMQ Igurco Egoitza Unitatea edo Arabarren izene-ko egoitza berria, zaintza integraleko egoitza eredu berri gisa ageri direnak iragarkietan. Horiek horrela, eredu nazional gehienetan egonkortzen ari da epe luzeko zainketa-zerbitzu publikoen kudeaketa entitate pribatu, merkantil eta ekonomia sozialekoek egitea. Gero eta ohikoagoa da irabazi-asmorik ga-beko nahiz irabazi asmodun erakunde pribatuek zerbitzu-emaile izateko bai-mena lortzea kontratazio publikoaren bidez edo funts publikoekin finantza-tutako plazak hitzartuz. Joera hori indartzen ari da era guztietako zainke-ta-ereduetan. Esate baterako, Suedia edo Finlandia bezalako herrialdeak 2010etik ari dira zerbitzu horiek mer-kantilizatzeko neurri berriak onar-tzen, eta pentsatzekoa da gurean ere norabide berbera hartuko dela. Sue-dian, 2010ean, erreforma bat sartu zen indarrean, non ahalik eta erakunde zerbitzu-emaile gehien artean au-keratzeko askatasuna sustatzen baita. Finlandiaren kasuan, joera hori indar-tu egingo da SOTE erreforma ezartzen bada. Erreforma horrek zerbitzu-emaile publiko eta pribatuen artean hauta-tzeko askatasuna zabaltzen du, zain-keratetarako aurrekontu indibidualak sartzen ditu eta zerbitzu-txekeen era-bilera zabaltzen du. Horrek bidea ireki-tzen dio nazioarteko zainketa-enpresa milioidunek merkatua kontrolatzeari.

Merkatu-nitxo berri bat sortzen du biztanleriaren zahartze-egoera demografikoak, eta dagoeneko hasiak dira «zilarrezko ekonomia» etorkizunean irabaziak lortzeko ekonomia indartsua izango dela esaten

Hego Euskal Herrian, adibidez, en-presa bat baino gehiago aipa daiteke gai honetan. Horien artean ezagunene-tako bat Eulen da; sektoreko erreferen-te argia da, 7.000 bezero baino gehiago baititu. Eulenek, 2021ean, 45 milioi eu-roko irabaziak eta 1.532 milioi euroko salmentak izan zituen, eta aurreko ur-tearen aldean % 6,4ko hazkundera izan zuen. Beste enpresa batzuek, hala nola Zaintzen enpresak, urte berean 33 mi-lioiko etekin garbia lortu zuten, eta 2.6 milioikoa izan zen lizitazioetatik jaso-takoa. Urgatzik ere, norabide berean, 22.2 milioiko irabaziak izan zituen ur-te horretan.

Merkatu-nitxo berri bat sortzen du biztanleriaren zahartze-egoera demo-grafikoak, eta dagoeneko hasiak dira «zilarrezko ekonomia» etorkizunean irabaziak lortzeko ekonomia indartsua izango dela esaten. Gero eta enpresa pribatu gehiago ari dira sektoreareki-ko interesa adierazten, zerbitzu publi-koek aurreikusten baitute ezingo du-tela beren gain hartu eskaini beharko den zerbitzu kantitatea. Adibide gisa, telelaguntzaren eta etxez etxeko lagun-tzaren sektoreak 1.755 milioi euro fak-turatu zituen 2020an, COVID-19aren pandemiaren urtean, hau da, sektoreak % 2ko hazkundera erregistratu zuen 2019arekin alderatuta.

MEDEKOTASUN LEGEA ETA ETXEZ ETXKO LAGUNTZA ZERBITZUA (ELZ)

Gobernuak hainbat proposamen jarri ditu mahai gainean Mendekotasun Legeari eta Etxez Etxeko Laguntza Zerbitzuei (ELZ) dagokienez. Senitarteko bat zaintzeko laguntza lortzeko prestazioak ez dira nahikoak (500 euro baino gutxiagokoak izan ohi dira), eta, horrez gain, batzuek, nahiz eta mendekotasun-egoera aitortua izan, ez dute behar duten laguntza edo zerbitzurik jasotzen, itxaron-zerrendak luzeak baitira. 2021eko martxotik 2022ko ekainera bitartean, adibidez, eskaera egin zenetik eskaerak ebatzi arteko batez besteko denbora 463 egunetik 377 egunera baino ez zen murriztu, nahiz eta Estatuko aurrekontuak handitu ziren, aurrez aipatu moduan. Dena dela, mendekotasunari buruzko legearen babesean egoitea ere ez da sekulako pagotxa izaten familientzat, zerbitzu eta prestazioak ez baitira nahikoak, eta arretaren kalitatea ez baitago bermatuta.

Autonomia pertsonala sustatzeari eta mendetasun-egoeran dauden pertsonak zaintzeari buruzko Legeak (LADAP gaztelaniaz) zenbait arazo topatu ditu, pertsonen eta familien kopuruak gora egin baitu eta biztanleriaren zahartzeak egoera zaildu baitu. Alde batetik, hasiera batean, lege hori mendetasun-egoeran dauden adinekoak artatzeko pentsatuta zegoen, baina, ondoren, mendetasun-egoeran dauden pertsona guztietara zabaldu zen, hala nola desgaitasuna edo gaixotasun mentalak dituzten pertsonetara. Bestalde, lege hori 2008ko krisi ekonomikoaren aurretik egin zen, presaren presaz. Gerora, ezinezkoa izan zen legea osorik aplikatzea, eragin ekonomiko handia izan baitzuten 20/2012 Legegintzako Errege Dekretuaren aurrekontu-murrizketek. Estatuko Aurrekontu Orokorrei buruzko legeen, 20/2012 Legearen eta beste arau batzuen bidez egindako erreformen ondorioz, nabarmen murriztu zen ELZra bideratutako gastu publikoa. Murrizketa horiek LADAP Legea ezartzeko bidean zegoen unean gertatu ziren. Egiturazko erreforma eta murrizketa horiek mendekotasuna artatzeko gastu publikoa murriztu zuten. Neurri horien adibide dira 2012-2014. urteen artean 4,5 milioi euro baino gehiago pilatu izana murrizketen bidez; egiazki, Mendekotasunaren Behatokiaren XXI. Txostenaren (2022) arabera, 6,3 milioi euro izan ziren.

ZAINTZAKO LANGILEEN LAN-BALDINTZAK

Lehen azpimarratu dugun bezala, zaintzaren lan-sektorearen ezaugarri nagusia emakumeen presentzia eta beste lanbideetan baino lan-baldintza okerragoak dira. Mendekotasunaren sektoreak nabarmentzen du gizonak ordainsari handiagoa dutela emakumeek baino, batez beste 22.212 euroko eta 15.983 euroko soldatak izan baitzituzten, hurrenez hurren, 2009-2020 al-dian. Beraz, kalkuluen arabera, gizonak emakumeek baino % 38,98 gehiago irabazten dute sektore horretan.

Sektoreko langileen ohiko arazoek babes sozial txikia dute, eta hainbat borroka-saiakera egin arren, bigarren mailan geratzen dira beti. Erakundeek erregularizazio-planak egin arren, lan-ikuskatzaile bat ere ez da arduratzen etxeko lanak ikuskatzeaz, edo ez dute prebentziorako teknikaririk. Insentsibilizatu egiten dira etxeko laneko jazarpena, sexu-jazarpena nahiz portae-rari eragin diezaiokeen patologiaren bat izan dezaketen erabiltzaileekin lan egiteagatik izaten diren erasoak, eta inork ez du haiei buruzko informazio-rik ematen; egiari zor, zerbait egiteko-tan, enpresen irudia garbitzen saiatze-ko ahalegin lausoak egiten dira. Egoera zaurgarrienean dauden emakume lan-gileekin, esaterako, dokumentaziorik gabeko etorkinekin, xantaia erabiltzen da haien baldintza penagarriak justifi-katzeko, edo are okerragoa, ez zaie sol-datarik ordaintzen edo soldata jaisten zaie, egoera guztiontzat kaskarra dela dioen premisa erabiliz horrelakoak justifikatzeko.

Laneko ezeگونkortasunari dagokio-nez, ohikoa da langileak etxetik aldatzea familiarekin eta erabiltzailearekin ha-rremana egin ondoren, eta haien la-norduak murriztea eta lehen zituzten kontratuak kontratu partzial bihurtzea. Gainera, erabiltzaile bat hiltzen bada, langileek ez dute inolako bermerik lan-postua mantendu ahal izateko. Zaintza eman beharreko pertsona kopuruaren ratioak eta lan-baldintzak ere ez dira nahikoak; izan ere, zerbitzu-emaile merkantilek lehentasuna mozkinak lortzeari ematen diote eta ez zerbitzua-ren kalitateari, eta horrek ondorioak ditu bai langileengan, bai zerbitzua behar duten familiengan ere.

Prekaritatearen beste adibide bat da teknologia berriak txertatzeak lagun-du egin duela langileak kontrolatzeko mekanismoak normalizatzen. Horien artean daude lokalizatzaileak dituzten telefonoak edo etengabe fitxatu behar izatea nagusiek lan-orduak etengabe kontrolatzeko. Kontu horiek normali-zatu eta sustatu egiten dira berritzaileak direla argudiatuz, baina haien atzean kontrolerako asmo argia dago, ondoren kaleratzeak edo kontratuen urraketak justifikatzeko balioko die-na. Izan ere, langileari bere lanean lagundu beharrean, horrelakoek fun-tzio inquisitiboa baino ez dute betetzen, lanak autoritatez zorrotz betetzen di-rela ziurtatzeko. Ulertu behar dugu, gainera, mekanismo horietako batzuk (kameraz fitxatzeko makinak, esatera-ko) emakume langileen intimitatearen aurkakoak direla, eta haien eskubide politikoen aurkako eraso larriak dire-la. Horri lan-baldintza txarrak eta lan egiten duten gehiegizko ordu kopurua gehituta, sektore horretako emakume langileek antolatze zailtasunak iza-ten dituzte, edo antolatzea erabaki-tzen badute, maiz mehatxuak jasotzen dituzte kaleratu egingo dituztela edo baldintzak okertuko dizkietela esanez.

Horrek guztiak osasun-arazo nabariak sortu ohi ditu. Ikerketen arabera, zaintzaren sektorea da kaltetuenetakoa bat, eta etxeko lanen sektorean izan da gorakadarik handiena hipnosedanteen kontsumoan. Lunbaldiak edo artikulazio-minak, esaterako, oso ohikoak izaten dira; izan ere, beren gain hartu behar duten lan-karga handia dela-eta, mendekotasun egoeran dauden erabiltzaileak altxatu eta lekualdatu behar izaten dituzte. Horrez gain, zenbait gaitz lanpostuak eragindako arazo fisiko arrunt gisa hartzen dira, hala nola hernia diskalak edo karpoko tune-laren gaixotasunak, eta ez lan-istripu edo lanbide-gaixotasun gisa; horrek, inondik ere, haien egoera are gehiago okertzen du. Laneko gaixotasunagatik baja bat lortzeko modu bakarra, oro har, etxeetan erorita egindako hausturak edo mutualitateek erabakitzen duten gaixotasun jakin batzuk izatea da. Horrek guztiak gabealdiak sortzen ditu (eskubide bat aitortzen denetik behar den prestazio soziala jasotzen den bitarte igarotzen den denbora) gaixotasun arrunt moduan aintzat hartzen dituzten bajetan, eta modu berean, ez du indeminazioen arazoa konpontzen lanerako ezintasuna behar izanez gero.

Beste adibide esanguratsu bat 2019an COVID-19aren pandemian zehar sektoreak izan zuen babesgabetasuna da. Gaixotasunaz gehien kutsatu zen bigarren sektorea izan arren (hori, gainera, prebentziorako segurtasun eta lan-baldintza aproposik ezak bultzatuta), ez ziren premiazko lanbidetzat jo. Horrek COVID-19az kutsatzea lanbide-gaixotasun gisa ez hartzea ekarri zuen, nahiz eta erabiltzaileekin antzeko kontaktua zuten beste sektore batzuei, sanitarioei edo soziosanitarioei, adibidez, COVID-19a lanbide-gaixotasuntzat hartu zitzaizen. Horren ondorioz, langile horiek COVID-19aren ondoriozko gaixotasun bat bazuten, arazoak zituzten Gizarte Segurantzak bere gain hartzen zituen baja-egunak modu mugagabean luzatzeko.

Argi dago zaintza-zerbitzuetako prekaritatea: sektore horretan, eguneroko ogia dira ratio neurrigabeak, ordu gutxiko lanak, azpikontratek lapurtzen duten dirua, kontratuetan islatu gabeko langileek beren gain hartzen dituzten lanak eta erantzukizunak, kontraturik gabeko lanak nahiz laneko eta osasuneko segurtasun falta. Eta, era berean, beharrezko baldintzak dira langileen kontura urtean milioika euro irabazten dituzten enpresentzat

Laburbilduz, argi dago zaintza-zerbitzuetako prekaritatea: sektore horretan, eguneroko ogia dira ratio neurrigabeak, ordu gutxiko lanak, azpikontratek lapurtzen duten dirua, kontratuetan islatu gabeko langileek beren gain hartzen dituzten lanak eta erantzukizunak, kontraturik gabeko lanak nahiz laneko eta osasuneko segurtasun falta. Eta, era berean, beharrezko baldintzak dira langileen kontura urtean milioika euro irabazten dituzten enpresentzat.

PROPOSAMEN POLITIKOEN MUGAK

Lehen aipatu dugun bezala, krisiaren testuinguruan erosteko ahalmen orokorra murriztuko dela aurreikus daiteke, eta horrek gaitasun txikiagoa sortuko du zaintza pribatuko zerbitzuak kontratatatu ahal izateko. Zerbitzu publikoetan ere eragingo du, Estatuaren aurrekontuen mende dauden neurrian; aurrekontu horiei, aldi berean, zuzenean eragiten die kontsumo orokorraren murrizketak, eta, ondorioz, jaitsi egingo da zergen bidez bildutako diru kantitatea ere. Beraz, kontraesan hori dela-eta, Kapitalak publikoaren aldeko joera batzuk erakutsi ahal izango ditu, baina argi dago arrazoiak ez dela izango haren borondate ona, ezpada ahalegina egiten duela proletarizazio orokorreko eta ageriko gainbehera erakusten duen testuinguru batean gizartearen erantzuna saihesteko. Horrek guztiak, alde batetik, bizi-baldintzak okertuko ditu, ageriko ezintasuna dagoelako erreprodukzioa bideratutako sektoreko hain premiazkoak diren lanak baldintza duinetan egin ahal izateko. Beste alde batetik, pentsa dezakegu zerbitzu horietako asko, orain arte zerbitzu publikoek edo pribatuek kudeatzen zituztenak, sektore zaurgarrienen esku geldituko direla berriro (emakume langileak, kasu), eta horrek haien lan-karga are gehiago handituko dela; halaber, zenbait familian lan horiek ez dira egin ere egingo. Estatuak eta Administrazio Publikoak zeharka kudeatuko dituzte zerbitzuok azpikontraten edo lehiaketa publikoen bidez, eta horien onura adostutako aurrekontuen eta efizientzia akademikoaren arabera izango da. Beraz, langileen eta zerbitzuen lan-baldintzak okertuko egingo dira zerbitzua bera kantitate handiagoan eman ahal izateko.

Aipatu berri dugunarekin, ikus dezakegu ezkerreko politikari profesionalen sektore askok edo mugimendu feministak sistema publikoa indartuz zaintzak instituzionalizatzearen garrantzia azpimarratzen dutela. Estatu zaintza bermatuko duen egitura

gisa hartzen dute, kapitalismoaren erakunde autonomoa balitz bezala, modu neutral eta jatorrean aberastasuna birbanatzen duen figura moduan. Horren ondorioa da Estatu kapitalista onartzen duten sektoreek azkenean denboran atzeratu edo zuzenean ukatu egiten dutela gizarte-antolaketa goitik behera eraldatzea. Izan ere, haien proposamen politikoak Estatuaren baitan subsumituta gelditzen dira –definizioz Estatu burgesa–, eta Estatuak beharrezkoa du soldatak debaluatuta egotea, oligarkia-aren interes finantzario, komertzial eta industrialen mesedetan antolatzen den neurrian. Zaintza-krisiaren arazoaren muina ez da gastu publikoaren kudeaketa, baizik eta krisiaren ondoren ez dela kapital-metaketarik egongo, eta horrek murrizketak eta zapalkuntzak iraunaraziko dituela Kapitalaren bizi-raupena bermatzeko.

Mahai gainean dauden beste proposamen batzuekin jarraituz, aspalditik aurki ditzakegu etxeko lanak soldatapeko bihurtzearen aldeko ideiak, horrek emakumea askatzeko edo zaintza-krisiaren konpontzeko balio duela esaten dutenak. Neure buruari zera galdetzen diot: zentzu feminista nagusi den sektore horietan, nola kualifikatzen edo kuantifikatzen da soldataren kategoria, justua izan dadin? Zer prezio du agure bat dutzatzeak? Eta mendekotasuna duen pertsona bati jaten emateak? Mendekotasunaren araberrako prezioa al du erabiltzaile baten etxea garbitzeak, edo denboraren araberakoa da? Horri etxeko lanen zati bat dagoeneko soldatapean egiten dela gehitu behar zaio: hor daude zaintzaileak, arropa eta janaria dendetan erosten dutenak, garbiketa-zerbitzuak... Eta, hala ere, baldintza tamalgarriak dituzte, eta ez dago etorkizun itxaropentsurik begi-bistan. Oro har klase ertaineko emakume batzuek lan horietatik askatzeko aukera izan badute ere, emakume langile gehienek, eta batez ere egoera zaurgarrienean daudenek (etorkinak, adibidez), lan horiek egiten jarraitzen dute, baldintza negargarrietan egin ere.

*Oro har klase
ertaineko
emakume batzuek
lan horietatik
askatzeko aukera
izan badute ere,
emakume langile
gehienek, eta
batez ere egoera
zaurgarrienean
daudenek
(etorkinak,
adibidez), lan
horiek egiten
jarraitzen
dute, baldintza
negargarrietan
egin ere*

Nire ustez, ez da zuzena soldataren kategoria eskubide jakin batzuen aldeko gai estrategiko gisa onartzea, eta ez klase-dominaziorik gabeko gizartea eraikitzeko gainditu beharreko kategoria gisa (ez dezagun ahaztu, bide batez, eskubide horiek erabat aldatzen direla Estatuaren baldintza sozioekonomikoen eta botere-kuoten arabera). Emakume langileek egindako lan horiei prezio bat jartzeak, azken buruan, lanaren banaketa sexuala bera betikotzen eta legitimatzen du eta etxeko lanak emakume langileen erantzukizunpekotzat hartzen ditu (esan bezala, lanaren banaketa sexuala funtsezkoa da Kapitala metatzeko). Soldatak dominazio burgesaren funtzioa betetzen du lanaren esplotazioaren bidez, eta ezinbestekoa da zalantzan jartzea zer arrazionaltasun politikok sustatzen dituen gai horiek. Emakume langileek, soldatapeko lanak baldintza miserabletan onartzen dituztenean, itun bat sinatzen dute isolamendu politiko eta sozialarekin, ez baitute beren garapen propioarako denborarik eta baldintzarik izango. Beraz, borrokek ez dute soldataren aldekoak izan behar, haien aurkakoak baizik; soldata, lehen aipatu dudanez, ez da kategoria ekonomiko sinple edo neutral bat, dominaziorako kategoria politikoa da.

Amaitzeko, zertzelada labur batzuk eman nahi nituzke «Zaintza ertzetatik erdigunera» lelopean egiten diren proposamenei buruz, gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari baitira komunikabideetan. Horri erreparatuta, suposatzen dut hipotesi feminista batzuek ez dutela ulertzen edo ez dutela ulertu nahi lan-indarraren erreprodukzio-kostuak murrizteak zer garrantzi estrategiko duen kapital-metaketarako. Hori nahasgarria izan daiteke, erreprodukziara bideratutako sektorearen borroka modu partziallean ulertzen duten proposamenak mahaigaineratu baititzake, eta horiek erabat urrun baitaude gizarte egitura sozial kapitalistaren gaindipenetik. Autogestiotik erresistentziarako asmoa duten esparru alternatiboak edo ertzetakoak ez dira gauza gaitasun organizatibo propio eraginkorrek sortzeko, ezta guztientzako emantzipazio-prozesu bat lortu nahi duen subjektu politiko bat sortzeko ere. Ezin dugu estrategia global bat borondate onean eta esperientzia zehatzetan bakarrik oinarritu, jakin baitakigu infernua bera ere asmo onez eraikia dagoela. Pentsatzekoa da gizartearen pobretze orokorrarekin gero eta tarte txikiagoa izango dutela aktibismoak edo sektore zaugarriekiko boluntarismoak; bizirautea bera gero eta malkartsuagoa izango da, eta zenbait sektorerentzat baita helburu bakarra ere.

ONDORIOAK

Agenda politikoan lehentasuna izan behar dute ia babes sozialik eta hedabideen babesik ez duten baina borrokan ari diren sektoreek; haien aurrean, proposamen zehatz eta eraginkorrak egin behar ditugu, eta esplotazioa gainditzeko baldintza politikoak sortu. Beraz, beharrezkoa da soldatak igotzea, lan partzialetako lan-orduak handitzea, aldi baterako kontratuak eta laneko ezegonkortasunarekin amaitzea, dietak ordaintzea, lan egindako denboratzat hartzea lanaldian zehar leku batetik bestera egindako bidaiak, egiten diren lanak kontratuan jasotakoak izatea eta ez onartzea kontratuan jaso ez direnak, ratioak jaiste, laneko segurtasuna bermatzea edo protokolo eraginkorrak egotea erasoen eta abarren aurrean. Ulertu behar dugu baldintza horien aldeko borroka beharrezkoak direla sektore horretan baldintza politikoak sortzen joateko. Eta, zentzu berean, borroka horiek egungo gizarte zapaltzailea gainditzera bideratu behar dira, gizarte horrek miseria betikotzeko oinarriak ezartzen baititu.

Egungo egoera kontuan hartuta (krisia, demografia, biztanleriaren zahartzea), etxeko lanetako zerbitzuen sozializazioa zein beharrezkoa den azpimarratuko nuke. Auzia ez da horiek, Estatu burgesaren pean, kudeaketa pribatukoak edo publikokoak izan behar duten; aitzitik, berme unibertsala, kalitatezkoa eta doakoa duten zerbitzuen alde antolatu beharko ginateke. Hori sozialismotik abiatutako testuinguru ekonomiko eta sozial batean da posible, lana antolatzeko modu hori ez baita onura ekonomikoan oinarritzen, mundu guztiaren ongizatean baizik. Beraz, estrategia sozialista bat behar dugu gizarte osoaren beharren mende egongo den eta klase-dominazioa gainditzeko asmoa izango duen Estatu bat eratzeke. Eta norabide horretan lan egingo dugu bermeak lortzeko sektore horretako langileentzat eta zerbitzu horiek behar dituzten familientzat, hierarkiak deuseztatuz eta haien eskubide politikoen alde borrokatuz. ●

Agenda politikoan lehentasuna izan behar dute ia babes sozialik eta hedabideen babesik ez duten baina borrokan ari diren sektoreek; haien aurrean, proposamen zehatz eta eraginkorrak egin behar ditugu, eta esplotazioa gainditzeko baldintza politikoak sortu

BIOGRAFIA

Sandra López Letón. 2022ko urtarrilaren 9an. El tsunami que viene: la economía de los cuidados. *El País*.

María Sosa Troya. 2021eko azaroaren 15ean. Acampadas frente al Ministerio de Trabajo: “La ayuda a Domicilio en un nicho de vulnerabilidad y pobreza”. *El País*.

Observatorio Estatal de Dependencia.

Reforma SOTE: mit.es/gob.es

Europa Press. 2022ko ekainaren 14ean. Junta Eulen aprueba resultados de 2021, con beneficio de 45 millones y ventas de 1532 millones. *Europa Press*.

Juan Carlos Alcaide Casado, 2021eko irailaren 28an. Silver Economy: una economía de retos. *El País*.

**«Sistema
kapitalistara
egokitzen ez
diren horiek»**

**Esther Barniol Xicota eta
Sandra Contreras Junguitu,**
osasun-psikologoak

Irudia — **Zoe
Martikorena**

Sarri mintzatu gara bizi-baldintzen okertzeaz eta haren ondorioez. Gizarte kapitalistak, eta hura ezaugarritzen duen krisiak, bere endekapen espiralean garamatza arrastaka, hainbestekoa da bere influentzia.

Gaurkoan osasun mentalaren gaia lantzea dugu helburu, konkretuki emakume langilearena, garaiotan garatzen ari den hedapen eta larritasuna tarteko, gero eta presenteago dagoen alorra den heinean. Horretarako psikologia sektorean jarduten duten bi profesional elkarrizketatu ditugu.

Batetik, Esther Barniol Xicota, neuropsikologo eta osasun-psikologoa da, eta esperientzia du narriadura kognitiboa, dementzia eta kalte zerebrala pairatzen duten pertsonekin zein ikasteko arazoak dituzten umeekin, baita zaintza lanetan aritzen diren emakume langileekin ere. Bestetik, Sandra Contreras Junguitu dugu, ume eta gazteen psikologian espezializatutako eta jokabide suizida eta autolitikoetan prestakuntza duen osasun-psikologoa.

Zertaz ari gara 2023an osasun mentalaz hitz egitean?

E.B. Osasun mentala pertsona baten eguneroko bizitzako ongizate emozional, psikologiko eta soziala da. Hala ere, zer den ez ezik, zer testuingurutan agertzen den ere ulertu behar da, gizarte kapitalistak hari buruz duen ikuspegia aditzeko.

Osasunaren Mundu Erakundeak «ongizate egoera» gisa definitu zuen 2022an, «zeinaren bidez gizabana bakoitzak funtzio hauek bete ditzakeen: bere potentziala garatzea, bizitzako tirabirei aurre egitea, modu produktiboan eta emankorrean lan egitea eta bere komunitateari ekarpena egitea».

Zentzu horretan, sistemaren ustez, osasun mental ona duen izango lukete sistemaren ondorio zuzenak (edo «bizitzaren tirabirak») jasateko eta, era berean, ekoizpenean funtzionala izateko gai direnek. Aitzitik, osasun mentaleko arazoak dituztelako «gai-xotzat» hartzen dira beren potentziala garatu ezin dutenak, bizitzako tirabirei erantzuteko gai ez direnak eta komunitatean ezin dutenak probetxuzkoak izan ezin dutelako modu produktibo eta emankorrean lan egin. Laburbilduz, sistema kapitalistara egokitzen ez diren horiek lirakeke «gaixoak».

Multzo horren barruan sar ditzakegu, besteak beste, langile-klaseko langabeak, beren egunerokotasunari ekonomikoki aurre egin ezin diotenak, jada ekoizten ez duten adinekoak edo, eguneroko estres etengabeari eutsi ezinik, lan baldintza prekarioen ondorioz *burnout* delakoa pairatzen duten langileak –erreta dauden langileak–. Sistemak berak baztertzen eta diskriminatzen ditu pertsona horiek, eta porrot- eta erru-sentimenduak sortzen dizkie, engranaje horren beste pieza bat izan ezin dutelako, ezin direlako horretara egokitu edo ez direlako produktiboak.

Datu kezkarriak dira zinez, eta, areago, Osasunaren Mundu Erakundearen arabera, biztanleen % 20ek osasun mentaleko kalteren bat izango dute bizitzan zehar

S.C. Osasun mentalak 2023an zer esan nahi duen galdetuta, esan dezakegu osasun mentaleko arazoak estatuko osasun-arazo esanguratsuenetako bat bihurtu direla. Azken urte honetan ikusi da –2022ko zifrak ditugu, oraindik eguneratu gabe baitaude– osasun-arazo guztien % 12,5 osasun mentaleko arazoak direla. Kopuru hori minbiziari loturiko arazoena eta arazo kardiobaskularrena baino handiagoa da lehenbiziko aldiz.

Datu kezkarriak dira zinez, eta, areago, Osasunaren Mundu Erakundearen arabera, biztanleen % 20ek osasun mentaleko kalteren bat izango dute bizitzan zehar, alegia, bost pertsonatik batek.

Zerekin egiten dugu topo? Bada, osasun mental publikoko itxarotzerrendak etengabe handitzen ari direla. Jende ugari zerbitzu pribatura jo behar izaten du arreta jaso ahal izateko, eta zentro horietan ere itxaronaldiak izaten ari dira. Gaur egun, Espainiako Estatuan, 100.000 biztanleko sei psikologo daude, eta, Europar Batasunaren arabera, gutxienez 38 psikologok egon beharko lukete kopuru horri erantzuteko. Azken aurrekontuetan ikusi da ehuneko hori ez dela handituko, eta sei psikologo bakarrik izaten jarraituko dugula.

Eta, zertara garamatza horrek? Bada, esandakora: gehiegizko itxarotze-zerrendetara; pentsa, kasu oso larrietan ere itxaronaldiak hiru aste eta hilabete artekoak izaten ari dira. Aipatutako «kasu larri» horiek jokatutako autolitikoak edo ideia suizidak izan ditzaketen pertsonenak dira. Pertsona horiek hiru aste eta hilabete artean itxaron behar izaten dute, eta, «arinagotzat» jotzen diren kasuetan, lehenengo hitzordua ematerako bizpahiru hilabete itxaron behar izaten dira.

Egoera horren ondorioz, esaterako, baliabide ekonomiko nahikoa ez duten emakume asko ez dira bilakaera egokia izaten ari osasun mentalean. Sarri, gainera, medikamentuen bidez tratatzen dira. Gerora hobeto landuko dugunez, benetan kezkarria da emakume langileak tratatzeko medikamentuen erabilera hirukoizten ari baita. Gaur egun, medikamentuak dira era horretako arazoei aurre egiteko erabiltzen diren baliabide nagusia.

Baliabide ekonomiko nahikoa ez duten emakume asko ez dira bilakaera egokia izaten ari osasun mentalean

Zer harreman ezar dezakegu koadro orokor horren eta emakume langilearen artean? Zer ondorio ditu emakume langileari bere osasun mentalean esleitzen zaion genero-rolak? Zertan bereizten da emakume burgesarengandik horretan?

E.B. Emakumeei genero-rola esleitzea haien sozializazioa bete-behar moraletan oinarrituta lantzean datza, gizonen kasuan ez bezala, hau da, emakumeak alaba on, emazte eta ama izateko hezten dira. Zuze-nean dago loturik familiaren zaintza bere gain hartzera eramaten dituen aldagai kulturalarekin: seme-alabak, anai-arrebak, gurasoak, adinekoak, desgaitasuna duten pertsonak, etab. Emakumeek egiten dituzten praktika batzuk dira, eta sozialki erreproduzitzen dira gizarte neoliberal honetan nagusi diren izaera kulturalako eske-ma sinbolikoen bidez.

Emakume burgesek ez bezala, langile klaseko emakumeek beren gain hartzen dute etxeko zaintza, ez soilik hura merkaturatzeko baliabiderik ez dutelako, baizik eta haien ospea jokoan dagoelako: alaba edo emazte ona izatearen balioa senitatekoen eguneroko zaintzan praxi ona betetzearen mende dago, eta askotan, senide horiek modu inkontzientean zaintza-lanetan aritzen den hori epaitu, presionatu eta kontrolatzen dute.

Betebehar moral hori amatasun-afektuaren eredutik abiatzen da (amaren maitasuna, baldintzarik gabeko maitasuna), eta erreferentziazko arau gisa funtzionatzen du. Eredü horrek familia-zaintzailea mendekotasuna duen pertsonaren zaintzari erabat emana egotea eskatzen du.

Espainiako Estatistika Institutuak 2017an esandakoaren arabera, etxeko lanetara bideratutako asteko orduak 4 ordu eta 45 minutu dira emakumeen kasuan, eta 2 ordu eta 34 minutu gizonenean. Alde berbera ikusten dugu zaintzara bideratutako asteko orduak dagokienez ere: emakumeen % 91k 4 ordu eta 29 minutu erabiltzen dituzte, eta gizonen % 74,7k 2 ordu eta 32 minutu. Hori ez da emakumeek soldatapeko lanik egiten ez dutelako gertatzen; izan ere, etxean eta familian astean ematen diren orduak 3 ordu eta 46 minutu dira emakumeen kasuan eta 2 ordu eta 21 minutu gizonen kasuan. Horrela, zifra horiekin ikus daitekeena zera da: emakumeek, berdin soldatapeko lanean ari diren edo ez, gizonak etxeko eta zaintza lanetan ematen duten denboraren bikoitza bideratzen dute horretara.

Beste alde batetik, emakumeen artean ere ezberdintasunak daude osasun mentalaren esparruan. Horiek klase sozialak baldintzaturik daude, besteak beste, klase altuagoko emakumeek familia zaintzen ordu gutxiago ematen dituzte eta.

Mendekotasuna duen pertsona bat zaintzeak senidearentzako prestutasun ia erabatekoa izatea eskatzen du, eta langile klaseko emakumeei lana uztea edo lanaldia murriztea eskatzen die horrek. Funtsean, lan-merkatuan sartzeko muga nabarmenak izan ohi dituzte, beren gaitasun ekonomikoa mugatzen delako, eta, ondorioz, baita bizitza pertsonal eta soziala ere.

Aldiz, emakume burgesek zenbait kontziliazio-estrategia dituzte, zehazki zaintza emakume langileen esku utz dezakete zaintzaren merkantilizazioaren bitartez. Emakume langile horiek etorkinak izan ohi dira, batzuetan egoera administratibo irregularrean daudenak; mendekotasuna duten pertsonak zaintzen dituzte ezkutuko ekonomiaren bidez, ez dute lan-kontraturik izaten eta enpresek kontratatuko balituzte baino ordainsari ekonomiko txikiagoak dituzte.

Pentsa liteke duela urte batzuk etxetik kanpo lan egiten ez zutelako erortzen zela zaintza emakume langileen gain. Ordea, hura lan-merkatuan sartzeak, desberdintasun horiek desagertzen lagundu ordez, lanaldi bikoitza izatea ekarri dio.

Castellóren ikerketa batek klase sozial desberdinetako emakumeen zaintza-ereduak aztertu zituen, eta ondorio batzuk atera zituen. Batetik, emakume langileek zaintza informaleko estrategiak garatzen dituztela etxean, hau da, haiek egiten dituztela lan horiek. Bigarrenik, klase ertaineko emakumeak instituzioen (egoitzak, eguneko zentroak, zentro espezializatuak, etab.) eta, neurri txikiagoan, merkantilizazioaren bidez asetzen dituzte beren zaintza-beharrak. Klase altuko emakumeek, azkenik, merkantilizazioaren aldeko hautua egiten dute, eta alde batera uzten dute instituzionalizazioa.

Zaintza-eredua hezkuntza-ereduarekin lotuta dagoela ere adierazi zuen Castellók: hezkuntza-maila zenbat eta handiagoa izan, orduan eta altuagoa da haren klase soziala, eta handiagoa zaintza formal neurri handiagoan eta informala neurri txikiagoan jasotzeko probabilitatea. «Aukera-kostu» esaten zaion horri lotua dago hori: zenbat eta handiagoa izan emakumearen posizio soziala, orduan eta kostu handiagoa du berarentzat zaintza informalak egiteko enplegu bati uko egiteak.

Emakume langileek zaintza informaleko estrategiak garatzen dituztela etxean. Klase ertaineko emakumeak instituzioen eta, neurri txikiagoan, merkantilizazioaren bidez asetzen dituzte beren zaintza-beharrak. Klase altuko emakumeek merkantilizazioaren aldeko hautua egiten dute

Nola islatzen dira ondorio horiek arlo psikologikoan?

E.B. Arlo psikologikoan, baliabide ekonomikoei eta, batez ere, osasun-profesionalengana eta autozaintza psikologikora jotzeko denborari loturiko zailtasun horiek hainbat ondoriotan islatzen dira, adibidez, nahasmendu mentalak ugaritzean. Arazo kardiobaskularrak eta zerebro-baskularrak sortzen eta narriadura kognitibo goiztiarra eragiten dute nahasmendu horiek.

Bestalde, amatasun-afektuaren ereduak eragindako presioak zaintzailea senidea zaintzeko bakarrik bizitzea eragiten du. Horrek, *a priori*, auto-kontzepzio negatiboa eta erruduntasun sentipena areagotzen ditu, ezinezkoa baita eskari guztiei erantzutea. Gainera, nahasmendu mentalak areagotzea dakar, hala nola antsietatea, depresioa eta estresa. Immunitate-sistema ahuldu egiten da nahasmendu horiek denboran zehar mantentzearen ondorioz, eta, harekin batera, baita suminkortasuna, oldarkortasuna eta loezina ere. Azkenik, somatizazioak ere agertzen dira: bizkarreko minak, migrainak eta digestio-arazoak.

Farmakoen kontsumoak eta horiekiko mendekotasunak ere gora egiten dute, arazo fisiko eta emozional horiek guztiak geldiarazteko konponbide azkar eta merkea baitira.

Maila neuropsikologikoan ere eragina du luzaroko estresak, istripu zerebrobaskularrak (iktusa), bihotzeko arazoak eta kortisola areagotzean adibidez, zeinak neuronak zahartzea eragiten baitu, arreta-gaitasuna eta oroimena hondatuz.

Sternen arabera, narriadura kognitiboa saihesten laguntzen duten faktoreak hezkuntza-maila, lan-egoe-ra, gizarte-maila altukoa izatea eta jarduera fisikoak, intelektualak eta sozialak egitea dira. Hori dela eta, pertsona batek, langile-klaseko kide izateagatik bakarrik, klase altuko batek baino arrisku handiagoa du narriadura kognitiboa garatzeko. Horri guztiari gehitu behar zaio emakume horren abiapuntua ziurrenik ez dela klase altuko pertsona baten hezkuntza-oinarri bera izango, zailtasunak izango baititu goi-mailako ikasketak egiteko. Beraz, pertsona horien lanegoera ere desberdina izango da, eta, Castellók zaintzari buruz egindako ikerketa kontuan hartuta, oso desberdinak izango dira langile-klaseko pertsonen, bereziki emakumeen, aisialdiko jardueren gozatzeko dituzten bitartekoak.

Horregatik guztiagatik, langile-klaseko pertsonen, eta bereziki emakume zaintzaileek, askoz ere joera handiagoa daukate narriadura kognitiboa eta patologia neurodegeneratiboak garatzeko klase burgeseko pertsonen aldean.

Zer nahasmendu motaz ari gara?

S.C. Lehenengoa depresioa da. Kalkulatzen dugu biztanleen % 4 inguruk dutela depresioa Espainian. Gaur egun emakumeen % 7 daude nahasmendu hori diagnostikatuta. Garrantzitsua da, halaber, suizidioarekin lotutako kausa nagusia dela azpimarratzea.

Gehien ikusten den bigarren nahasmendua antsietate-nahasmendu orokortua da. Edo hobeto esanda: gaur egun, estatu mailan, emakumeen artean zabalduen dagoen nahasmendua da, ohikoena. Eta datu horiek benetan kezagarriak dira, uste baita emakumeen % 8,8k nahasmendu hori izango dugula bizitzako unereren batean. Benetako datuetara ekarrita, horrek esan nahi du hiru emakumetik batek nolabaiteko antsietatea izango dugula noizbait, eta ez dago horri aurre egiteko konponbide errealik mahai gainean.

Narriadura sozialean ere ondorioak ditu antsietateak. Emakume ugariak jarduera sozialak egiteari uzten diote, benetan axola zaizkien edo haientzat garrantzitsuak diren aisialdiko jarduerak egiteari uzten diote, eta horiek guztiak alkoholarekin ordeztzen dituzte. Hori ez da ohiko alkoholismotzat jotzen; izan ere, aipatu dugun bezala, hori eragiten duen antsietateak zerikusia izan ohi du lan-arloarekin, geure bizitzarekin pozik ez egotea eragiten digun neurrian.

Langile klaseko pertsonen, eta bereziki emakume zaintzaileek, askoz ere joera handiagoa daukate narriadura kognitiboa eta patologia neurodegeneratiboak garatzeko klase burgeseko pertsonen aldean

Asko ikusten ari den beste nahasmendu bat hipokondria da; pandemia iritsi zenetik nabarmen areagotu da. Gaixotasunen bat, edozein gaixotasun larri, izateko kezka etengabea oinarritzen da. Horiekin loturiko sintoma fisikoak ikusten dira: palpitazioak, ziztadak, giharretako mina... Eta hori guztia problematikarekin berarekin lotua dago.

Eta ezin aipatu gabe utzi elikadura-nahasmenduak; izan ere, gaur egun, Espainian soilik, 400.000 pertsonari eragiten diete. Emakume gazte eta nerabeen artean nahasmendu nagusiak dira, haien % 10,8k pairatzen baitituzte. Datuek substantzien kontsumo handia erakusten dute, gainera. Substantzia horiek kalteak eragiten dituzte burmuinean edota portaeran, eta ezintasuna eragin dezakete alderdi sozial askotan. Droga horiek legezkoak zein legez kanpokoak direla nabarmendu behar da; izan ere, gaur egun, psikofarmako ugari errezetatzen dituzte medikuek, eta batzuek droga-mendekotasuna sor dezakete, baina horretaz ez da hitz egiten.

Eta, azkenik, beharrezkoa da nahasmendu autolitikoak aipatzea, jokabide suizidarekin zuzenean lotuta daudenez. Lan-arloko suizidioak har dezakeen forma bat da; izan ere, suizidioak ez dauka beti esanahi bera. Nahasmendu autolitikoek forma ez-kutuak hartzen dituzte; ideazio autolitiko esaten zaion horretan, pertsona batek etengabe ditu bere buruaz beste egitera bideratutako pentsamenduak.

Nola lotzen da koadro orokor hori suizidioarekin?

S.C. Emakume langilearen suizidioaz hitz egiten dugunean, lehenik eta behin, egungo egoeran jarri behar gara. 2021ean, egunean 11 suizidio izan ziren, eta Espainiako errekor historikoa hautsi zen: lehen aldiz, urtean 4.000 pertsonako zifra gainditu zen. Horietatik 1.021 emakumeak ziren eta 2.982 gizonak, eta bi ordutik behin suizidio bat izan zen estatu-mailan. Ez ditugu 2022ko urte amaierako datuak, baina urteko lehen hiruhilekoan % 5,1 ugaritu ziren suizidio-kasuak 2021arekin alderatuta. Horrek esan nahi du datuak benetan kezkarriak izango direla etorkizunean. Aipatzekoa da, halaber, 2023an ehunekoa are gehiago igotzen ari dela, azken baremoetan ikusi den bezala.

Suizidio-saiakeren kausa nagusiak honako hauek izan ohi dira: depresioa izatea, drogak kontsumitu izana, estres emozionala eta sexu-abusu eta indarkeria aurrekariak izatea. Emakumeek, zoritxarrez, gizonek baino gehiago sufritzen dituzte horiek guztiak.

Espainiako estatu-mailako krisi ekonomikoaren ondoren suizidio-kasuak nabarmen ugaritu ziren. Une honetan, joera hori etengabe hazten ari dela ikusten dugu, eta horrek pandemiarekin zuzeneko korrelazioa duela uste da. Baina, egia esan, ez da neurri egokirik hartzen ari horri aurre egin ahal izateko, eta datozen urteetan kurba horrek etengabe gora egingo duela uste da.

Zer errealitate du langile-klaseak, eta, zehazki, emakume langileak osasun mentalari dagokionez?

S.C. Osasunaren Mundu Erakundeak erakutsi zuen langabezia-tasaren % 1eko igoera zegoen aldiro % 0,8 igotzen zela suizidioagatik heriotza-tasa ere. 2012an, «krisiaren sindromea» deitu zitzaion fenomeno horri, oraindik ere erabiltzen den termino bat. Haren bidez deskribatzen zen gora egiten ari zirela depresioak, bihotzeko akutuak eta suizidioak, eta horien eragilea langileen gaineko ziurgabetasun eta presio handiagoa zela; langabeziak gora egin zuen, eta enplegua lortzen zailtasunak zituzten pertsonen eragin zien gehienbat, hala nola emakumei, desgaitasuna duten pertsonen, gazteek eta etorkinei. Arealgozten ari zen problematika hori.

Egungo ikerketetara jota, José Antonio Fernández Llosa psikologoak 2022an egindako azterketa baten arabera, hauek dira ideia suizidak izateko edo suizidio-saiakera hipotetiko bat egiteko arrisku-aldagaiak: ezegonkortasun ekonomikoa eta baliabiderik ezaren sentsazioa, lan-prekaritatea, lanpostu baten galera eta langabezia luzea. Zailtasun ekonomiko handiena duten pertsonen ezintasun handiagoa dute laguntza eskatzeko beharrezkoak diren harremanak sortzeko, eta hori ere frogatu ahal izan da, lotura zuzena baitu gizartearen indibidualizazioarekin. 2022ko ikerketa horren ondorioetan, baina, adierazi zen enplegu prekarioak eta langabeziak eragin bera dutela; hau da, lehen planteatzen zen enplegu bat izatea suizidioaren aurkako babes-faktore bat zela. Gaur egun frogatu ahal izan da enplegu prekarioak langabezian egoteak dituen ondorio berberak dituela.

Beste profesional batzuek ere baliokotu dituzte azterlan horiek, hala nola Julio Bovesak, zeinak esaten baitu lanak, oro har, babestu egiten duela suizidioaren aurren, baina bizirauteko nahikoa baino ez den eta problematikaren bat duen lan bat ez dela babes-faktore bat. Orduan, lan-arloko prekaritatea jokabide suizidarekiko arrisku-faktore bat dela esaten da, eta emakumeok gara horrelako egoera batean egon gaitezkeen lehenak.

Emakumeok joera handiagoa dugu depresioa, antsietatea, prekaritatea eta abar izateko, baina suizidio-kausak ia bikoitza dira gizonen artean. Zergatik? Bada argudiorik. Alde batetik, teoria neurobiologikoa dugu, emakumeok eta gizonok nahasmen-duk modu desberdinean adierazten dugula defendatzen duena. Emakumeok nahasmen du barnerakorrak izaten ditugu oro har, hala nola depresioa, antsietatea eta abar; gizonek, berriz, nahasmen du kanporakorrak erakusten dituzte, hala nola, substantzien abusuak edo jokabide antisozialak. Horrek erakusten duena da gizonen, joera horren ondorioz, jokabide oldarkoragoak dituztela, eta, horrela, jokabide suizidak hilgarriagoak eta erabakigarriagoak bihurtzen direla haien artean.

***Hauek dira
ideia suizidak
izateko edo
suizidio-saiakera
hipotetiko bat
egiteko arrisku-
aldagaiak:
ezegonkortasun
ekonomikoa eta
baliabiderik
ezaren sentsazioa,
lan-prekaritatea,
lanpostu baten
galera eta
langabezia luzea***

Beste alde batetik, laguntzaren teoriak hitz egin dezakegu (teoria kezkarrienetako bat da). Teoria horrek emakumea jokabide suizidatik babestuago egon daitekeela dio, laguntza bilatzeko gizonak baino joera handiagoa duelako. Eta teoria hori kezkarria dela diot, azken finean, gizonen eta emakumeen jokabidea are gehiago estereotipatzen duelako, ulertzera emanda emakumeok, ustez, gizonen baino errazago eskatzen dugula laguntza. Hala ere, egiazki defendatzen duena da emakumeak, laguntza eskatzera ohituago dagoenez, lehenago jotzen duela medikuarengana, familia-medikuarengana adibidez, eta azkarrago jaso dezakeela tratamendua. Tratamendu hori psikofarmakoetan oinarritzen da, eta, beraz, baliteke benetan eragina izatea jokabide suizida murrizten. Baina ez du sufrimendua apaltzen.

Suizidioak hitz egiten dugunean, kontuan izan behar dugu sufrimendua ari garela. Jokabide suizida oinaze arras hedatu baten icebergaren punta da, eta benetako konponbidea sufrimendu hori tratatzea izan beharko litzateke, ez jokabide suizidak murriztea bakarrik. Pertsonen sufritzeari uztea lortu beharko genuke.

Eta, azkenik, teoria guztien artean kezkarriena da hau: hainbat ikerketak frogatu ahal izan dute emakume izatea babes-faktore dela suizidioarekiko, emakumeak, beste pertsona batzuk zaintzen edo babesten jarraitzeagatik, ez duelako bere buruaz beste egiten. Bestela esanda, emakume bat eta gizon bat sufrimendu-maila berera iristen direnean, emakumeak ez du suizidiora jotzen beste pertsona batzuk zaintzen jarraitu behar duela, nahiz eta berez bera den zaintza beharko lukeena. Hausnarketa pertsonal gisa botatzen dut hori, eta bakoitzak bere ondorioak atera ditzala.

Kontuan izan behar da suizidioak hitz egiten dugunean min emozional jasanezin baten sufrimendu psikikoak ari garela. Ulertu egin behar dugu zergatik sufritzen duen jendeak, zergatik ezin duen sufrimendu hori konpondu, zergatik sufrimendu hori konpondu ezinak ideia horiek ekintza bihurtzen dituen. Beti sufrimendu horretatik abiatuta lan egitea da garrantzitsua, eta, baremo horietan, emakumeok gizonak baino maila altuagoak ditugu.

Eta arin-arin aipatzeko, Espainiako Estatuan gaur egun 024 zenbakia martxan dago suizidioa prebenitzeko. Lau hilabete daramatza aktibo eta 34.000 dei jaso ditu, 300 egunean. 585 suizidio kasu gelditu dira, hain zuzen, gertatu behar ziren unean. Denbora luzez borrokatu da horren alde, baina hainbat instituziok uste zuten ez zela beharrezkoa. Erakutsi da, benetan, behar-beharrezkoa dela, eta hala ere ez dela nahikoa gaur egun dagoen beharrerako.

Nola egiten dio aurre gizarte kapitalistak errealitate horri? Zein da instituzioek betetzen duten papera?

E.B. Lehen esan dugun bezala, sistema kapitalistak traba moduan hartzen ditu osasun mentaleko arazoak dituzten pertsonak, eta, horregatik, osasun-zentroen bidez ematen die aterabidea, *burnout* sindromearen, estresaren, antsietatearen eta depresioaren edozein sintomaren aurrean psikofarmakoen kontsumoa normalizatzen eta errazten baitu –eta edonork izan ditzake hauek sistema kapitalistaren ondorioz–. Horren adibide litzateke zein handia den emakumeek kontsumitzen duten antsiolitiko kopuru handia gizonekin alderatuta, emakume langilea diskriminatzen duen gizarte kapitalistak egunero sortzen duen ezinegonari aurre egiteko helburua duena.

Sistema kapitalistak traba moduan hartzen ditu osasun mentaleko arazoak dituzten pertsonak, eta, horregatik, osasun-zentroen bidez ematen die aterabidea, burnout sindromearen, estresaren, antsietatearen eta depresioaren edozein sintomaren aurrean psikofarmakoen kontsumoa normalizatzen eta errazten baitu

***Espero da langileria
izango dela osasun
mentalean ondorio gehien
pairatuko dituen, eta,
zehazki, emakumeak***

Sistema kapitalistak produkzio-kate gisa jokatzeko du, eta, horregatik, ez du ulertzen hura osatzen duten pertsonak produktiboak ez izatea. Kate horren barruan dagoen pertsona bat gaixotzen bada eta ekoizteari uzten badio, ez du ezertarako balio. Horregatik, psikofarmakoen kontsumoa neurri aringarri bat da, baina apropos sistema kapitalistarentzat pertsona horrek lanean eta/edo lanetik kanpo ekoizten jarrai dezan. Hori gertatzen ari da jada eskoletan, eta haurrak dira horren biktimak. Enpresetan ez dago tokirik bertako baldintzetara egokitu ezin direnen langileentzat, ba berdin egiten da eskolan besteak beste arreta eta/edo hiperaktibitate arazoak edo ikasteko zailtasunak (dislexia eta diskalkulia, adibidez) dituzten haurrekin. Horiek produkziarako eragozpen izan daitezkeenez, sistemak gaixotzat jotzen ditu. Psikofarmakoei medikatzen ditu edo eskola uztera animatzen ditu, eta ez haien hobebereaz: haiek sistemarako eragozpen ez izatea daukate buruan.

Baina hori ez da sistema kapitalistak errealtate horri aurre egiteko duen modu bakarra. Biztanleriaren zahartzeak eta bizi-itxaropena hantitzeak zaintza-beharra areagotzen du, eta instituzioak ez dira gai horri erantzuteko. Horrek esan nahi du sistema kapitalistak, pertsona horiek zaintzeak bere instituzioei sortzen dizkien premien aurrean, funtsezko zeregina izaten jarraitzen duela desberdintasun horiek instituzioen bidez erreproduzitzen. Konplize gisa jarduten dute instituzio horiek senitartekoak etxeko zaintzaren erantzule eginez eta jarraibideak helaraziz zaintza horiek nola eman esateko eta pertsonak ahalik eta denbora gutxien egon daitezen instituzionalizatutako zentroetan, horrela sistemari kosturik ez eragiteko.

Eta etorkizunera begira zer?

E.B. Etorkizunera begira, biztanleria gaindiagnostikatu eta hipermedikalizatu bat aurreikus dezakegu, pertsonak gero eta zailtasun handiagoak izango baitituzte proposatzen den sisteman sartzeko. Sistema hori gero eta esplotatzaileagoa izango da herriarren osasun mentalaren kontura ahalik eta etekin handiena lortzeko. Adibide gisa, kontuan hartu behar dira *Manual diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales DSM-IV* (DSM-IV nahasmendu mentalen diagnostiko eta estatistikako eskuliburua) eta, hogeitun geroago, DSM-5ean proposatu diren nahasmendu berriak. Gidaliburuan depresio-nahasmendu larri bat izatetik beste hiru depresio-nahasmendu izatera igaro gara: desregulazio emozionaleko nahasmendu disruptiboa, hilekoaren aurreko nahasmendu disforikoa eta depresio-nahasmendu iraunkorra.

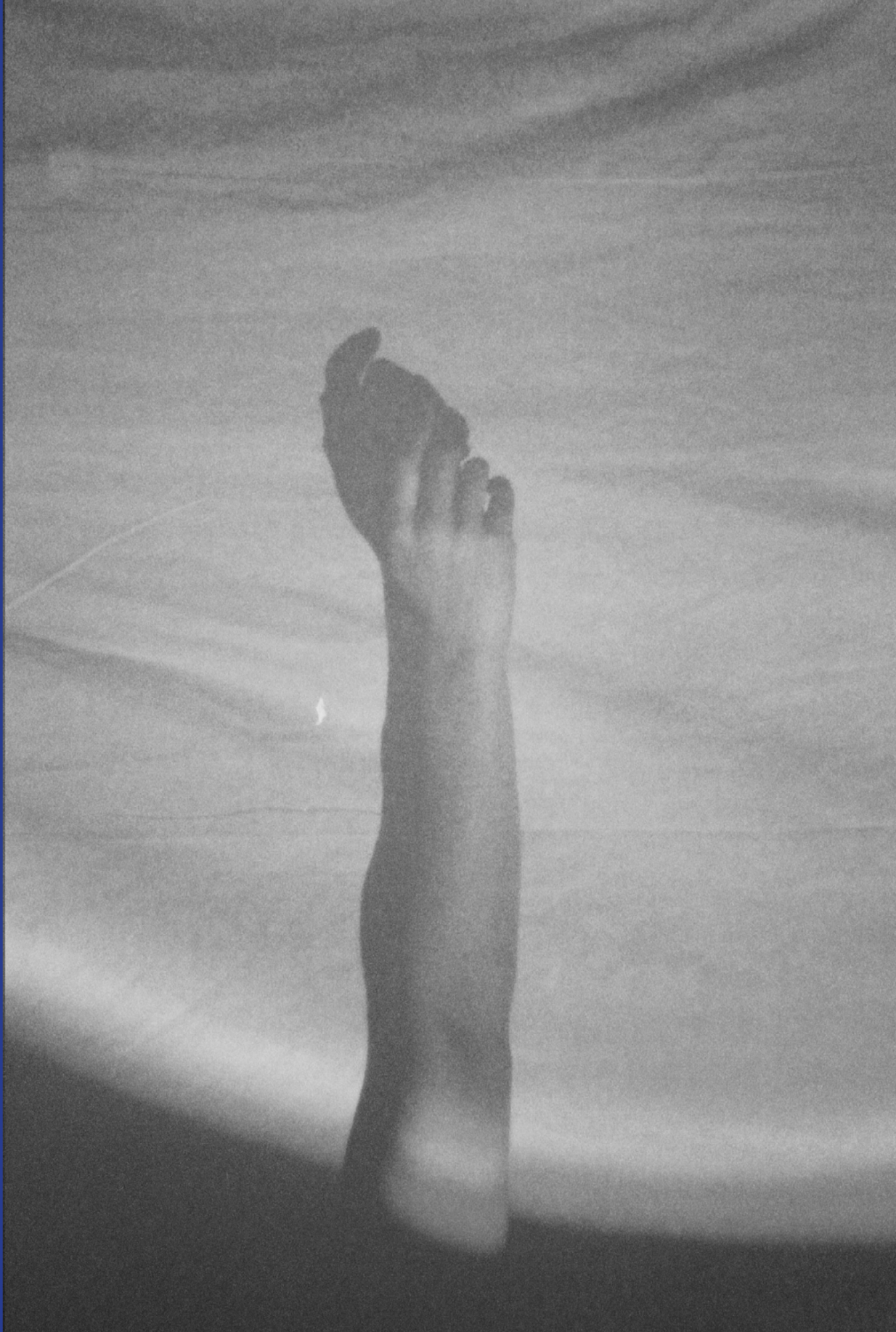
Halaber, espero da langileria izango dela osasun mentalean ondorio gehien pairatuko dituen, eta, zehazki, emakumeak. Izan ere, zaintzaren erantzukizuna oraindik emakumeen gain erortzen da, eta sistemak ez du erantzukizunik hartzen; aitzitik, presioa egiten du.

Horri guztiari dagokionez, gaixotasun neurodegeneratiboak areagotu egingo dira. Jakina da gaur egun gutxien ikertzen den eremua dela, ziur asko kaltetuenak adineko pertsonak direlako. Lanean aktibo ez dauden eta ekoizten ez duten pertsonak dira; horregatik, haien ikerketa da gaur egun garrantzi gutxien duena. Baina bizi-itxaropena altua izango denez, pertsona askok izango dituzte nahasmendu mentalek, psikofarmakoen kontsumoak eta bizitza osasungarria izateko zailtasunek eragindako gaixotasun neurodegeneratiboak. Horren guztiaren ondorioz, sistemak ezin izango du gainzaintza hori bere gain hartu, eta, azkenerako senideek (ziurrenik emakumeek) hartu beharko dute ardura hori zaintza informalaren bidez. ●

Egungo politika feministak eta beren mugak aztergai

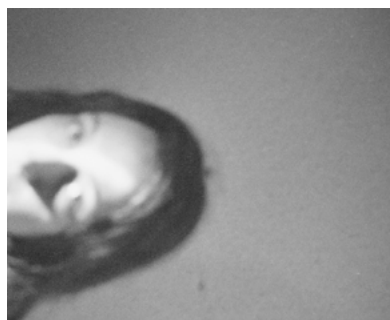
Testua — **Maitane Urkola**

Irudia — **Laia Blasco**

Emakume eta gizonen arteko berdintasunaren aldarriak hainbat forma eta norabide politiko eduki ditu historian zehar, modu labur batean azalduz, feminismoaren historia hausturetan oinarritutakoa delako. Hots, feminismoak ez du historia linealik izan, baina feminismoa garai ezberdinetan komunean izandako zenbait elementuk osatzen dutela esan genezake. Horien artean, aipagarrienetako bat interklasismoa da, hau da, emakume guztiek aldarrikapen berak eta interes komunak dauzkatelako ilusioa, betiere klase jabeduneko emakumeei mesede egiten diena. Ikuspegi hori izan da emakume komunistok duela hamarkada askotatik kritikatu izan duguna. Baina testu honen objektua koiunturala denez, errepaso historikoak albo batera utzi eta egun ezagutzen den feminismoaren politikak ezaugarritzen saiatuko naiz.

Hamarkada batzuetatik hona, bai Euskal Herrian, bai Mendebaldeko munduan oro har, gizakiok zapalkuntza anizkoitzak jasaten ditugula esaten duten teoriak indartu dira –intersektzionalitatearen kontzeptupean bildu daitezkeenak–. Teoria horien oinarrian norbanako bakoitza aldi berean zapaltzaile eta zapaldu izan daitekeelako ideia definitzen da. Adibidez, pertsona bat emakume izateagatik zapaldua egon daiteke, eta, era berean, zapaltzaile izan zuria delako. Zapalkuntza horien parekotzat hartzen da klase harremana ere. Modu horretara, emakume langile eta burgesek komunean duten oinarri zapaltzaile bat, eta, ondorioz, helburu eta borroka politiko bat agertzen da, emakume guztiok berdinak bagina eta zapalkuntza modu berean jasango bagenu bezala islatzen duena. Horrek emakume langileok eta burgesak burkide bihurtzen gaitu ahizpatasun terminoaren baitan. Kasu horretan, emakume guztiok norabide politiko berbera izango genuke gure askapenerako borrokan. Ideia horrek, ordea, entzungor egiten die emakume langileok bizi ditugun problematikei, besteak beste, emakume burgesen edo klase ertaineko emakumeen problematikak ez direlako emakume langileon berberak (besteak beste soldata baxuak edukitzea, hilaren amaiera-

ra iristeko zailtasunak, instituzioekiko dependentsia ekonomikoa, indarkeriaren normalizazioa eta handitzea, prostituzioa edota zaintza lanen ardura osoa). Azken urteotan ikusi izan dugun moduan, emakumeon antolakuntza unibertsal abstraktuaren baitan, ez dute lekuri emakume langileon aldarrikapenak. Ondorioz, emakume langileok biarteko propioak behar ditugu gure aldarrikapenak gauzatzeko.

Artikulu honetan Euskal Herrian baina bereziki Espainiako Estatuan feminismoak zer forma hartu duen, ideia feministen hazkundeak gizartean zer eragin izan duen eta politika feministek instituzioetan zer hutsune dituzten azaltzen saiatuko naiz.

Horrek emakume langileok eta burgesak burkide bihurtzen gaitu ahizpatasun terminoaren baitan. Kasu horretan, emakume guztiok norabide politiko berbera izango genuke gure askapenerako borrokan. Ideia horrek, ordea, entzungor egiten die emakume langileok bizi ditugun problematikei, besteak beste, emakume burgesen edo klase ertaineko emakumeen problematikak ez direlako emakume langileon berberak

1. FEMINISMOAREN GORAKADAREN ZENBAIT GAKO

2010. urtearen bueltan, Espainiako Estatua aldaketa sozial eta politiko garai batean zegoen. 2008an hasitako atzeraldi ekonomikoak ondorio gogorrak izan zituen Espainiako Estatuan, eta, gainera, agerian geratu ziren estatuak krisi ekonomiko horri erantzuteko zituen ezintasun ekonomikoak. PP eta PSOEren arteko gobernantzaren alderdi-bitasuna krisi politiko batean sartuta zegoen, ordura arteko gobernu ereduak aurkakotasun handia eragin baitzuen. Testuinguru horretan sortu zen 15-M ize-nez ezagun egin zen mugimendua, eta, mugimendu entzutetsua izan bazen ere, pixkanaka-pixkanaka itzaltzen joan zen, nahiz eta bertatik mugimendu sozialetako hainbat eragile sortu, *Kaleratzeak stop!* adibidez. Orokorrean, mugimendu horiek guztiek forma politiko instituzionala hartu zuten. Hasieran eduki zezakeen izaera iraultzailea albo batean utzi, eta zenbaitek programa politiko elektoral sortzeko erabili zuten, geroago Podemosen gorpuztuko zena. Programa feministak^[1] zentralitate handia hartu du ordutik alderdi horretan. Garai horretan, Euskal Herrian Ezker Abertzalea estrategia politikoaren aldaketa gorpuzten ari zen, eta instituzioetan indar handiagoa edukitzeko estrategia garatzen. Horretarako, zenbait praktika eta oinarri politiko bazterre-ra bota zituen, eta, bitartean, kutsu populista zuten beste zenbait hauspotu zituen, hala nola feminismoa, momentu horretan indar handia hartzen ari zen mugimendua baitzen.

Feminismoaren gorakadak hainbat ertz izan ditu, baina artikulua helburua momentuko politika feministak aztertzea denez, feminismoaren gorakadari lotutako bi gako aipagarri azalduko ditut: abortu eskubidea defendatzeko mobilizazio jendetsuak eta Martxoaren 8ko greba feministak. Abortu eskubideari dagokionez, 2010ean PPK errekurtsua jarri zuen Auzitegi Konstituzionalean PSOEren gobernuak onartutako abortuaren legearen^[2] proposamenaren aurka. 2011n PPK Espainiako Gobernu-ko hauteskunde orokorrak irabaztearekin batera, abortuaren legean atzerapausoak zekartzan aurre-proiektu bat proposatu zuen. Garai hartan, PPren lege proposamenaren aurrean mobilizazio jendetsuak egin ziren Espainiako Estatu hiri askotan, eta Euskal Herrian ere garrantzi handia hartu zuten mobilizazio horiek. Presio soziala medio, lege proposamena atzera botatzea lortu zen. Abortua defendatzeko borroka-mobilizazio horien bitartez, handituz joan zen feminismoaren ideiekiko atxikimendua. Testuinguru sozial horretatik tiraka eta munduko hainbat eta hainbat herrialderekin batera, Martxoaren 8ak gero eta garrantzi handiagoa hartu zuen, eta urte batzuen buruan *greba feministarako* deialdiak egin ziren. Greba feministaren bitartez, emakumeok egiten dugun lan bikoitza –soldapeko lana eta zaintza lana– seinalatu eta esparru bakoitzeko lan eta bizi baldintza txarrak salatu nahi izan ziren, emakumeok gure jarduna geldituz gero gizartea geratzen dela adieraziz. Mobilizazio edo dinamika politiko horiek eta bestelako gertakari soziopolitiko batzuek eragin handia izan zuten munduko herrialde askotan, baita Euskal Herrian ere. Ordutik, apurka-apurka ideologia feminista zentzuaren parte bilakatzen joan da.

Feminismoaren ideien zabalpenak, era berean, eragina izan du instituzioetan, batetik, feminismoak berak instituzio kapitalistak aldaketarako tresna gisa ulertzen dituelako, eta, bestetik, instituzioek berenganatu ditzaketen aldarrikapenak beren gain hartzen dituztelako. Modu horretan, feminismoaren ideiak zabaldu egin dira zenbait esparrutan: administrazio publikoak, komunikabideak, hezkuntza, alderdi politikoak, enpresak, etab. Bestela esanda, emakumeon zapalkuntza egiturazkoa dela dioen ideia erabili dute, ez zapalkuntza erreproduzitzen duen sistema deseraikitze, baizik eta sistemaren esfera guztiak feminismoz bustitzeko.

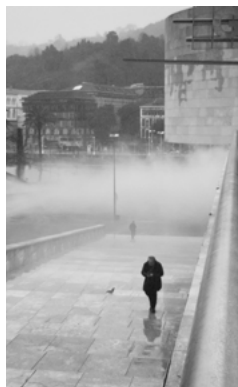
***Feminismoaren ideien
zabalpenak eragina izan
du instituzioetan, batetik,
feminismoak berak
instituzio kapitalistak
aldaketarako tresna
gisa ulertzen dituelako,
eta, bestetik, instituzioek
berenganatu ditzaketen
aldarrikapenak beren
gain hartzen dituztelako***

Argi geratu da, aldiz, instituzio horiek guztiek proposatzen dituzten politika horiek bide laburra dutela, bi arrazoi direla medio. Alde batetik, ustez gizartearen gehiengoak ideia matxistak baztertzeko baditu ere, errealitatean praktika matxistak erreproduzitzen jarraitzen dute, eta, beste aldetik, nahiz eta politika publiko feminista indartsuagoak egon, emakume langileok zapalduta jarraitzen dugu, bizi dugun krisi testuinguruan are egoera okerragoan, gainera. Instituzioen eta askotariko merkatuen esparruan, feminismoaren aldeko apustua egin da. Horrekin lotuta, aipatzekoa da enpresa askok eta askok feminismoa etekin ekonomikoak handitzeko erabili dutela, berdintasun kuotak betetzeak dakartzan dirulaguntzak jasoz edota, emakumeak kontratatzeak egin beharreko inbertsioetan dirua aurrezteko aukera eman dielako (lan harreman malgu eta merkeagoa garelako, esaterako).

Orain arte esandakoa laburbilduz, feminismoaren mobilizazio-gaitasunak mundu mailan ideia feministak zabaltzea eta atxikipen ideologikoa lortzea eragin du; gainera, horrek feminismoaren instituzionalizazioa erraztu du, eta horren adibide dira politika feministak aplikatzea, salaketa instituzionalak gauzatzea edota kanpaina politiko feministak egitea, besteak beste. Ordea, hori guztia gertatu bitartean emakume langileon egoerak okerrera egin du.

2. ESTRATEGIA FEMINISTAREN OINARRI NAGUSIAK

Azken hamarkadatik hona mugimendu soziale-tan feminismoaren aitorrtza eta borroka erdigunean egon dira, eta, aipatu bezala, feminismoak jendar-tearen gehiengo baten babesa lortu du. Onarpen sozial hori Martxoaren 8an ikus dezakegu, adibi-dez. Horrez gain, aldarrikapen feministak mahai gainean jartzeko mobilizazio edota kanpaina poli-tikoak egiten dira: zenbait kasutan problematika koiunturalari erantzuteko (indarkeria matxista kasuak, emakumeon aurkako jazarpen laborala...) eta beste zenbait kasutan, berriz, emakumeon egi-turazko problematikei erantzuteko (zaintza lanak, lan prekarioak...). Emakumearen problematiken aurrean politika feministak proposatu dira: zain-tza publiko komunitarioa, lan feminizatuen aitorrtza eta prekariatatearekin amaitzea, indarkeria matxisti-tari aurre egiteko bitartekoak garatzea, etab. Alda-rrikapen horiek eta gehiago egikaritzeko norabide estrategiko bat dute: estatugintza feminista. Gaur egun ezagutzen dugun estatu egituraren eralda-keta feminista proposatzen dute, eta hori lortzeko gobernuko politikek oinarri feministak edukitzea edota emakumeak erabakiguneetan egotea propo-satzen dute –«kristalezko sabaia» apurtzea–. Ho-ri ikus dezakegu, esaterako, Emakundek aurtengo Martxoaren 8rako egindako kanpainan: «Emaku-meak gora!» lelopean, erabaki postuetan emakume gehiago egon daitezen aldarrikatu du.

Estatugintza feministaren bitartez, ezinezkoa da emakume langilea askatzea, baldin eta ez bada gainditzen gizarte kapitalista bere osotasunean eta estatua bera gaur egun ezagutzen dugun logikan. Izan ere, diruak, eta, beraz, elite ekonomikoek bal-dintzak jartzen dituzten gizarte honetan, ezinezkoa da amaitzea emakumeon salerosketarekin, etxeko langileen edo langile egoiliarren esplotazio basatia-rekin, emakumearen sexualizazioarekin eta prosti-tuzioarekin eta zaintzaren ardurarekin. Gizarte ka-pitalistan erabaki politiko, sozial eta ekonomikoak estatutik harago hartzen dira, estatua eta haren poli-tikak Europako Banku Zentralaren edota oligarkia finantzarioen bidez finantzatzen baitira, eta, ondo-rioz, diruaren jabe den horrek hartzen baititu era-bakiak. Zaintzaren arazoa horren adibideetako bat da; gero eta gizarte zaharrago baten aurrean gaude, eta horrek berarekin dakar zaintza lanen beharra handiagoa izatea. Jadanik, «zilarrezko ekonomia»^[3] izenez ezagun egin den merkatu berri bat martxan jarri dute: zaharrak «zaintzeagatik» gero eta diru gehiago ateratzeko merkatu berri bat. Oligarkiak merkatuak gizartearen beharretara egokitzeko de-rrigortasuna du, eta, momentu honetan, negozio eskola eta enpresari handiak buru-belarri ari dira «zilarrezko ekonomiaren» proiektuan lanean. Be-raz, zaintza publikoak ezin du guztiontzat bermatu kalitatezkoa eta doakoa izango den zerbitzurik. Estatuak ez du nahikoa bitartekorik guztiontzat kalitatezko zerbitzuak bermatzeko, besteak bes-te, haurtzaindegien, jantokien edota osasunaren esparruetan, hau da, nahi izanda ere ezingo luke halakorik bermatu. Estatuak ez du zaintza zerbitzu horietan diru gehiago inbertituko, estatuaren di-ru-inbertsioa estatua bera kudeatzen duten alderdi eta enpresen klase-posizioa mantentzeko dauden aukeren arabera baita. Horregatik, krisi garaian, beharrezkoak dira murrizketa eta pribatizazioak klase jabedunen etekin ekonomikoak mantentzeko.

Aldarrikapen horiek eta gehiago egikaritzeko norabide estrategiko bat dute: estatugintza feminista. Gaur egun ezagutzen dugun estatu egituraren eraldaketa feminista proposatzen dute, eta hori lortzeko gobernuko politikek oinarri feministak edukitzea edota emakumeak erabakiguneetan egotea proposatzen dute

Ikusi bezala, proposamen feministaren idealismo maila oso handia da. Ideia horri jarraikiz, esan genezake publikoa den hori ez dela agente sozial bat: momentuko finantziario eta interes politikoen menpeko denez gero, ez dago herritarren mesedera. Norabide berean aztertu genezake ezker mugimenduek eta feminismoak (baita egun gobernuaren parte den Podemosek ere) aldarrikatzen duten zaintza publiko komunitarioa. Proposamen horrek, batetik, zerbitzu publikoak indartzea eskatzen du, eta, bestetik, zaintza lanen birbanaketarako sare herritarrek sortzea, gertuagoko instituzioekin koordinazioa izango luketenak (udalekin, esaterako). Aldiz, bizitzeko beharrezko ditugun zerbitzu horien egiturazko antolaketa aldatu gabe, hau da, gizartea antolatzen duten harreman sozial eta ekonomikoen eraldaketarik gabe, sare herritar horiek administrazioaren hutsuneak betetzera mugatzen dira. Horrela, zaintzaren problematikari ez zaio amaierarik ematen: estatuaren borondate eta gaitasunen araberakoa izango da zerbitzu horien bermea, kalitatea eta langileen egoera. Eta, era berean, sare herritar horiek estatuaren aurpegia garbitzeko balio duten asistentzia-lanetara mugatuko dute beren jarduna, eta agerian dauden sistemaren kontraesanak eta kaleko grina politikoa apalduko ditu.

Estatuaren eraldaketa feministaz gain, herritarren kontzientziazioa eta lan pedagogikoa ere bultzatzen dute proposamenok; Podemosek bere programa politikoa^[4] horretarako gakoak ere aurkeztu ditu. Proposamen ideologiko horren helburua, alde batetik, norbanakoa askatasunez garatzeko tresnak eskaintzea da, eta, beste aldetik, matxismoan oinarritutako gizartea gainditzea norbanakoen kontzientziazioaren bitartez: emakumeon ahalduntzea eta gizonen deseraikuntza. Proposamen horrek hutsune batzuk ditu, kontuan hartuta norbanakoaren aldaketa indibiduala erabat lotuta dagoela gizartearen antolaketara, eta, beraz, ezin dugula norbanakoaren eraldaketa bermatu jarrera matxistak erreproduzitzera garamatzaten harreman sozialak gainditu gabe. Hemen aipagarria da gazteon artean biolentzian eta kontrolean oinarritutako harremanak ugartitzen ari direla. Horrez gain, proposamen horrek emakumeon eta gizonen izatea naturalizatzen du, esentzialismora eramanez, eta emakumeok ditugun balioak, beren horretan, mantendu beharreko eta goretsi beharreko balio moduan lantzen ditu. Horren aurrean, bestelako jokabide politiko askatzaile bat eraiki behar dugu: besteekiko errespetuan oinarritzen dena, guztion ongizatea lehenesten duena, zapalkuntzak onartuko ez dituen, etab. Horretarako, ezinbestekoa izango da oinarri etiko berri batzuk eraikitzea, jarrera horiek guztiak betikotzen dituzten harreman sozialak deseraikitzearekin batera.

3. PROGRAMA FEMINISTA ESTATU KAPITALISTAREN BAITAN

Programa feminista egikaritzeko asmotan dabil Podemos alderdia Espainiako Gobernuan. Behin eta berririo esan dute PSOEk eta Podemosek «inoizko gobernurik aurrerakoiena» osatzen dutela, eta, hori berresteko, legealdi honetan onartutako lege feministak mahaigaineratu dituzte. Programa feministaren aplikazioak bi eginkizun ditu; lehena, beste esparruetan onartzen ari diren lege atzerakoi eta autoritarioak ezkutatzeari: Mozal Legea ez ukitzea, lapurretengatik espetxeratzeko aukera eragin duen Zigor Kodearen erreforma onartzea, okupazioa oraindik eta gehiago kriminalizatzea, indar polizial eta militarren soldatak igotzea, etab. Eta, bigarrena, jendearen haserre eta kaleko mobilizazioak otzantzea hein batean langilearen aurkakoak diren neurri gogorak ezkutatu eta ustez emakumeontzat beharrezkoak diren legeak hauspotuz. Baina emakume langileon bizi baldintzak pobretzen ari diren honetan, gure bizi baldintzak kriminalizatzen ari da estatua. Beraz, zein emakumeren interesak ari dira defendatzen? Emakume langileon egoeraz arduratzen al dira?

Era berean, legealdi honetan ikusi dugu, nahiz eta ustez emakume langileon hobekuntza ekarriko zuketene lege proposamenak onartu edo proposatu diren, neurri horiek ezerezean gelditzen direla horien gaineko kontrol erreala aplikatzen ez bada. Adibidez, haurdunaldi subrogatua lege onartuta ez egon arren, Espainiako Estatutik^[5] milaka pertsona joaten dira Europa ekialdera, Estatu Batuetara edo beste edozein herrialdetara haur bila. Bizi baldintza txarrak dituzten emakumeen egoeraz baliatzen dira, haurdunaldirako emakume horien gorputza erabiliz eta ondoren haurrak kenduz. Norbanakoa-ren nahia edo desira ezin dira emakume langileon gorputza esplotatzeko aitzakia izan, inondik inora ezin baita justifikatu emakumeon gorputzak modu horretara zapaltzea. Eta egoera hori bera ikusi da ikasturte honen hasieran onartu den etxeko langileen^[6] erreformarekin. Urte askotako borrokaren ostean, etxeko langileen lan erregimena aldatzea lortu da, eta, harekin, etxeko langileen lan erregimena beste langileen lan erregimenarekin parekatu da, gainerako langileen eskubideak izan ditzaten, besteak beste langabezia izateko eskubidea. Legeak berak etxeko langileentzat onura formalak ekarri baditu ere, errealitatea bestelakoa ari da izaten. ATH-ELE elkarteak aurkeztutako 2022ko estatistiketan^[7], eurengana jo duten etxeko langileen % 97 ez dira gutxieneko soldatara iristen, erdiek ez dute deskantsurako denborarik izaten, gauean ere lana egin behar izaten baitute, eta, hori gutxi balitz, hamar etxeko langiletik lau paperik gabeak dira, hau da, bizi eta lan baldintza zaurgarriak dituzte. Gainera, langabeziarako eskubidea onartu bazen ere, urtebete atzeratuko zela esan, eta betekizun moduan gizarte segurantzaren alta emanda egotea jarri zuten, jakinik legezko paperak eduki gabe hori ezinezkoa dela. Etxeko langileen kasuan, beren lana eta kontratuak kontrolatzea oso zail bihurtzen da, langile asko eta asko egoera zaurgarrian daukelako, oso lan isolatuak direlako eta lan baldintzak ikertzea ia ezinezkoa bihurtzen delako. Beraz, legea bezain garrantzitsua da legea betetzen dela eta etxeko langileen lan baldintzak hobetzen direla bermatzeko mekanismoak jartzea. Baina Espainiako Gobernuak legea bere horretan utzi du, inolako kontrolik gabe, eta hor argi gelditzen da lege horren onarpena gobernuaren aurpegi zuriketakarako erabili zela. Emakumeek egoera txarrean lanean jarraitzen duten bitartean, enplegu agentziek gero eta irabazi handiagoak jasotzen jarraitzen dute emakumeak esplotatuz.

Emakumeek egoera txarrean lanean jarraitzen duten bitartean, enplegu agentziek gero eta irabazi handiagoak jasotzen jarraitzen dute emakumeak esplotatuz

Aipatu bezala, koalizio gobernua proposatu eta onartu dituen legeek muga ekonomiko-politikoak bistarazi dituzte, besteak beste agerian utziz instituzioek proposatzen dituzten politikek ez dutela emakume langileon emantzipazioa ekarriko. Esandako horren arrazoiak hainbat dira: legea jarri edo kentzeko erraztasuna (legea momentuko gobernuaren borondate politikoaren esku dagoenez, gobernu aldaketa batek aurretik onartutako lege bat atzera bota dezake); legearen onarpenak oztopo kulturalak eduki ditzake (legeak paperean aurrerapausoak ekarrita ere, zapaldutako subjektuengan «presio» kulturalak bere horretan jarrai dezake); legearen aurrean emakume guztiok ez ginateke berdinak (dirurik edo paperik eduki gabe, legeak ez dizu inongo mesederik egingo); eta, azkenik, legeak estatuak duen gaitasun ekonomikoaren menpekoak lirateke, eta beraz, onartu nahi diren neurri asko ezinezko bihurtzen dira ekonomikoki.

Otsailean onartutako abortuaren legearekin^[8], argi ikus ditzakegu jarraian aipatuko ditugun zenbait puntu. Abortuak zama kultural handia izan du, eta emakumeengan jarri da zama guztia. Nahiz eta 16 urteko neskek beren guraso edo tutoreen onarpenik gabe abortatzeko aukera izatea lortu, abortuaren aurkako jarrera horiek beren horretan jarraitzen dute. Beraz, emakumeok inongo «zama moralik gabe» abortatzeko aukera izatea da lortu behar duguna, eta, horretarako, beharrezkoa da, besteak beste, propaganda antiabortistari aurre egitea, emakumeon aurkako eraso larriak baitira horiek. Horrez gain, lege horrek ez ditu aukera berdinak eskaintzen emakume guztiontzat, osasungintzarako sarbiderik ez duenak abortatzeko eskubiderik ere ez baitu edukiko, eta, hortaz, haien abortatzeko aukera bakarra modu irregularrean eta bizia arriskuan jarritz izango baita. Guztiok abortu doako eta kalitatezkoa edukitzeko bermeak izan arte, ezinezkoa izango da emakume guztiok aborturako aukera erreala edukitzea.

Parlamentuko zirkuaren parte bihurtu dute lege proposamen bakoitza. Eztabaidaren edo kritikaren atzean ez da egon emakume langileon bizi baldintzak hobetzeko nahirik edo interesik. Alderdi politikoaren arteko ika-mikara mugatu dira, nork babes sozial handiagoa eskuratu baitzen helburua. «Soilik baietz da baietz»^[9] legearekin ikusi dugu alderdi politiko bakoitzak legea kanpaina politikoa egiteko erabili duela, eta horren adibide dugu, presio politiko-sozialaren ondorioz PSOEk «Soilik baietz da baietz» legea aldatzeko hautua egin izana. Lege horren bitartez, indarkeria matxista eguneratu dute, batez ere, gaur egungo indarkeria matxistaren egoera eta kasu berriak txertatuz. Irene Monterok lege horren bitartez emakumearen borondatea jarri nahi izan du zentroan; kultura sexualak onarpean oinarritua egon behar duela defendatu du, eta onarpen horrek askea eta argi eta garbi adierazia izan behar duela. Horrez gain, sexu-biolentziaren baitan kokatu ditu erasoak. Horrek erasoen aurka erantzunaren inguruko eztabaida mahaigaineratu du: zigortzailea edo prebentziozkoa. Berdintasun ministroak lan pedagogikoa egitearen hautua egin du, hau da, gizartearen eta norbanakoaren eraldaketan jarri du fokua. Baina gizartean emakumeon gorputza sexualizatu eta forma ezberdinetako indarkeria matxista behin eta berriz erreproduzitzen bada (komunikabideetan, bideojokoetan, telesailetan, realityetan, etab.), nola lortuko dugu erasotzaileak gizarte matxista honetan bergizarteratzea? Alderdi eskuindarrek, berriz, eredu zigortzailearen alde egin dute, erasotzaileak kartzelan egotearen beharra azpimarratuz. Proposamen guztiz klasista da hori; izan ere, zigorraren gogortasuna bakoitzak duen aberastasunaren ondorio izango da, eta dirua duena kartzelatik libratuko da. Alderdi eskuindarrek lege proposamen hori gobernua ahultzeko eta ideia erreakzionarioak zabaltzeko erabili dute. Ordea, zirku mediatikotik harago, beharrezkoa da gaur egunean indarkeria matxistak dituen ezaugarriak ondo identifikatzea, gazteengan indarkeriaren normalizazioa zertan datzan definitzea, eraso jasan duenari babes emozional, juridiko eta ekonomikoak eskaintzea eta erasotzaileak inpunitaterik ez edukitzea. Eraso bakoitzaren erantzunak hurrengo erasoekiko aurrekari moduan jokatu behar du, eta eraso bakoitzari eta erasotzaile guztiei erantzun behar diegu. Beraz, indarkeria matxista normalizatzen eta betikotzen duten oinarri kultural eta ekonomikoak gainditu behar ditugu, eta horra bidean erasoak gelditzeko bitarteko eraginkorrak sortu.

Egoeraren analisia egitean, eztabaidaren muinak ezin du izan ezkerreko edo eskuineko gobernu bat eduki behar ote dugun.

Aurrerapauso errealak egiteko eta guztion ongizatea bermatuta egongo den eszenatoki bat gorpuzteko gizarte antolaketa berri bat eraiki behar dugu

Azken urteetan pandemiak sortutako testuinguru eta atzeraldi ekonomikoaren aurrean, Espainiako Gobernuak ezintasun nabarmena izan du gizarteko problematikei aurre egiteko, eta gizartean politika instituzionalaren aurkako jarraia orokorra egon da. Hori ikusita, eskuinak babes politikoa irabaz dezake, eta, beraz, datozen hauteskundeetan eskuina, ultraeskuinaren babesarekin, gobernura irits daiteke -Espainiako Gobernuan joera hori ikusi izan dugu, baita Italian eta Frantzia ere-. Gobernu aldaketak atzera bota ditzake orain arte dekretuz onartu diren legeak eta zenbait kasutan aurrerapausoak ekarri dituztenak. Egoeraren analisia egitean, eztabaidaren muinak ezin du izan ezkerreko edo eskuineko gobernu bat eduki behar ote dugun. Aurrerapauso errealak egiteko eta guztion ongizatea bermatuta egongo den eszenatoki bat gorpuzteko gizarte antolaketa berri bat eraiki behar dugu.

4. EMAKUME LANGILEON EMANTZIPAZIOA ESTRATEGIA SOZIALISTAREN BAITAN ULERTZEAREN BEHARRA

Krisi testuinguru honetan, non proletarizazio prozesua jasaten ari baikara, guztion bizi baldintzak nabarmen ari dira okertzen. Konkretuki, subjektibitate zapalduak oraindik eta egoera gogoragoak ari gara bizitzen, emakume langileok esaterako: oraindik eta okerragoak bihurtzen ari diren lan baldintzak, biolentziaren normalizazioa eta areagotzea, eskubide politikoen urratzea, emakumeon gorputzak objektu sexual bilakatzea, etab., burgesiak bere irabaziak mantentzeko beharrezkoa baitu ofentsiba ekonomiko- kulturala eta politikoa.

Ikusi dugun bezala, instituzioetatik ezer gutxi espero dezakegu, muga ekonomiko handiak edukitzeaz gain –ez dute gaitasunik errealki langileon bizi baldintzak hobetzeko–, instituzio burgesetan lege edo erreforma bakoitza oso aldagarria baita. Gizarte kapitalistaren baitan emakumeok bigarren mailako subjektua gara eta bizitzako arlo guztietan gaude zapalduak: soldata baxuak eta lan baldintza txarrak ditugu, geure gain erortzen da etxeko lanak egiteko ardura guztia, gure gorputzak objektu sexual moduan sozializatzen dituzte, indarkeria matxista jasaten dugu, etab. Gizarte kapitalistaren dinamika ekonomikoak aurrera jarrai dezan, beharrezkoa da emakume langilea subjektu zapaldua izatea, hala nola estatuarentzat kostu handiak lirakekeen zaintza lanak soldata baxuaren truke edo inolako ordainsaririk gabe egiten ditugulako. Horrenbestez, artikuluan zehar aipatu bezala, beharrezkoa da instituzio publikoen eta politikari profesionalen fartsa seinalatzea, nagusiki limosnatxoak ematearen edota lege aurrerakoiak saltzearen bitartez langilea otzantzea nahi baitute. Interes ekonomiko kapitalistetatik at antolatuko den eta esparru ezberdinetan botere propioa eraikiko duen antolakuntza garatu behar dugu.

Komunismoaren eraikuntza, hau da, klaserik, eta beraz, zapalkuntzarik izango ez den gizartearen eraikuntza da gure jomuga politikoa. Horrek, alde batetik, interes ekonomikoetan oinarrituriko gizartearekin amaitzea eskatzen du, eta horretarako ekoizpen bitartekoak eskuratzea. Baina, hortik haratago, kontzientziaren garapenerako bitartekoak ere geure eskuetan behar ditugu, jarrera zapaltzaileak ez baitira egun batetik bestera desagerraraziko. Horregatik, beharrezkoa da kapitalismoak sortzen dituen pertsonifikazioen aurrean indarrez erantzutea ahalbidetuko diguten bitarteko politikoak sortzea, hau da, matxismoarekin amaitzeko bitarteko etiko eta politikoak garatu eta egonkortu

Gizarte kapitalistaren baitan emakumeok bigarren mailako subjektua gara eta bizitzako arlo guztietan gaude zapalduak

behar ditugu gaurdanik. Horretarako, egunez egun zapalkuntzak gainditzeko baldintzak jarri behar ditugu, gure antolakuntza politikora gero eta jende gehiago batzearekin batera zapalkuntzei aurre egin eta horiek gainditzeko baldintza politikoak sortu behar baititugu.

Gaitasun politiko integralak irabazteko ezinbestekoa izango da emakume langileok aktibo politiko bilakatzea, emakumeon parte-hartzerik gabe ezinezkoa izango baita estrategia sozialista gauzatzeari. Emakumeon frontearen helburu nagusia espazio seguruak eraikiz emakume langileoi politikara batzeko eta parte aktibo bilakatzearen baldintzak sortzea da. Helburu hori lortzeko, emakume frontearen funtzio nagusiak emakume langileok jasaten ditugun zapalkuntzei erantzuteko bitartekoak sortzea eta borroka horien bitartez sozialismoaren eraikuntzan ekarpena egitea dira. Horregatik, garrantzizkoa da argi izatea arazoa ez dela aurrerapen legalak lortzea: gero eta eskubide gehiago bermatu, orduan eta agerikoagoa izan daiteke promesa formalen eta eguneroko errealitatearen arteko aldea. Arazoa lorpen horiek klase kontzientzia areagotzea ahalbideratuko duen antolakuntza bitarteko iraultzaileak gabe egiten direnean sortzen da. Izan ere, kasu horietan, lorpenak gaitasun politikoak handitzeko bitarteko baino gehiago, erosotasunerako bitarteko bilakatzen dira.

Ez dira gutxi *mainstream* ideologiak ikusarazten ez dituen arazoak, eta beste hainbat problematika komunikabide nagusietan agertzen badira ere, ez da soluziorik proposatzen emakume langileontzat. Zaintza eta garbiketako langileez, prostituzioaz edota trans auziaz ari natzaizue, besteak beste. Sektore horietako asko borrokan ari dira, eta beste hainbatek erremintak behar dituzte aktibo politiko bilakatzearen aldetik. Komunistok emakume horien guztien alboan egon behar dugu, haien borroka-grina hauspotuz, testuinguruaz ondo jabetuta eta borroka horiek guztiak sozialismoaren noranzkoan lerratuta. Emakume langileok aktibo politiko sozialista bihurtzea baita emakumeon zapalkuntzarekin amaitzeko berme bakarra. ●

OHARRAK

1. Podemosen programa feminista: podemos.info
2. PSOEk 2010an onartutako abortuaren legea: boe.es
3. Pertsona helduen zaintza lanetarako proposamen ekonomikoa da «zilarrezko ekonomikoa»: economiplataada.org
4. Podemosek hezkuntza lan pedagogiko feminista egiteko proposamen politikoa, besteak beste, feminismoa ikasgaia txertatuz: podemos.info
5. Benitez, I. (2017, iraila). *Del “baby boom” al “baby business”*. STOP VIENTRES DE ALQUILER
6. Etxeko langileen lan erregimena eta gizarte segurantzako erreforma onarpena: boe.es
7. ATH-ELE elkartearen estadistika 2022
8. Abortuaren legea: boe.es
9. Sexu askatasunerako berme integralerako legea: boe.es

Sección Femenina: gerraosteko erregimen frankistaren sorkuntza, egonkortzea eta erreprodukzioa

Irati Z.

Sección Femeninak, «Movimiento Nacional» delakoaren barnean Francok aitortutako emakume-erakunde bakarria izanik, rol espezifikoak izan zuen gerraosteko urteetan. Testu honen xedea, erregimen frankistan eta Bigarren Mundu Gerra ingurura arte Sección Femeninak ordena soziala eraiki, sendotu eta erreproduzitzeko erabilitako *modus operandi*a azaltzen saiatzea da. Helburua ez da analisi zehatz bat egitea, kontrol mekanismoen logika orokorrari eta jarduteko moduei buruzko ohar orokor batzuk eskaintzea baizik.

SECCIÓN FEMENINA

Sección Femenina (aurrerantzean SF) 1934ko ekainean «Falange Española de las JONS» alderdiaren baitan sorturiko erakundea izan zen. 1937ko apirilean sektore tradizionalista «FET y de las JONS» alderdi bakarrean bateratu ondoren, horren adar bihurtu zen. Bateratze Dekretuan adierazi zen FETen baitan SF izango zela emakumeak hezteko eta mobilizatzeko ardura izango zuen erakundea. Horrela, FET y de las JONS alderdiko Sección Femenina Francok aitortutako emakumeen erakunde bakarra bihurtu zen^[1]. Pilar Primo de Riverak (José Antonioren arreba) sortu eta gidatu zuen erakundea, 1977an desagertu zen arte.

SFk funtsezko funtzioa bete zuen emakumeak kontrolatu, doktrinatuta eta politikoki lerrarazten. Baina haren lana ez zen horretara soilik mugatu: alderdi bakarraren adar gisa, erregimen frankistaren ordena soziala mantentzeko engranaje bat izan zen. Gainera, emakumeak funtsezko transmisio-tresna izan ziren; izan ere, erregimenaren ideien arabera emakumeek emazte, ama eta familiaren eratzaile izateko zeregina zuten, haiei esleitu zitzaien «nazio-identitate» berria eratze zeregina.

FET y de las JONS alderdiko Sección Femenina Francok aitortutako emakumeen erakunde bakarra bihurtu zen. Pilar Primo de Riverak (José Antonioren arreba) sortu eta gidatu zuen erakundea, 1977an desagertu zen arte

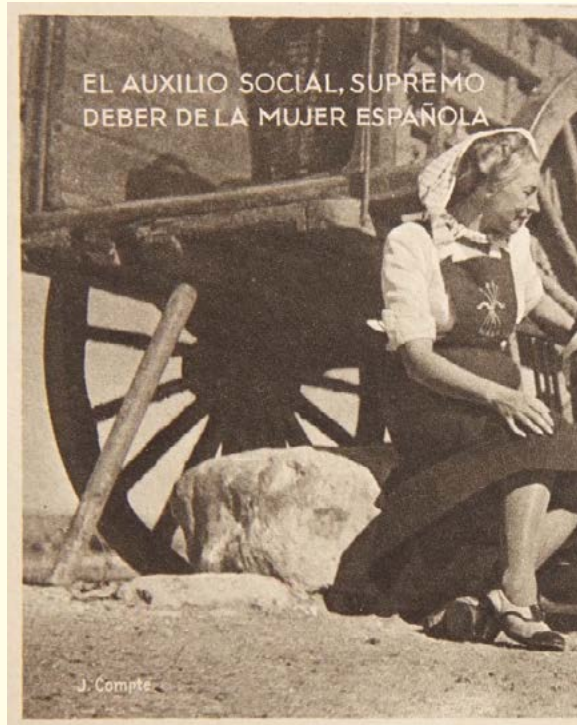
LAGUNTZA, ASISTENTZIA ETA INTERBENTZIONISMOA

SFren funtzioen errepaso labur bat eginez, sortu zenetik gerraostera, hiru etapa bereiz ditzakegu bere bilakaeran. Lehenik eta behin, Gerra Zibilaren aurreko urteak aipatu beharko lirateke. Garai horretan, erakundearen jarduerak Falangeko gizonei laguntzean oinarritu ziren: diru-bilketak, propaganda-lana, kartzeletara bisitak, armak ezkutatzea edo jantziak egitea izan ziren afiliatuen zereginetako batzuk. Jarduera horiek ugaritu egin ziren 1936an Falangea legez kanpokotzat jo zenean. Gerora, funtsezko jarduera bilakatu ziren talde kolpistekin kontaktua mantentzeko^[2].

Bigarren etapa Gerra Zibilari dago-kiona izango litzateke, eta bertan asistentzia-jardueren betetzeko funtzioa izan zuen. Emakume afiliatuek hainbat zeregin bete zituzten atzeguardian eta matxinatuek konkistatutako lurraldeetan. Garai hartan erizaintzaren esparrua ofizialki emakume karlisten esku bazegoen ere, SFk aginte-sare oso bat antolatu zuen, eta, horrela, asistentzialanak kontrolatzen zituen erakunde nagusi bilakatu zen. Modu horretan, Gerra Zibilaren lehen hilabeteetan, SF laguntza orokorreko erakunde izatetik gerrako asistentzia-beharrei erantzuteko erakunde izatera igaro zen. Kolpistak lurraldeetan hedatzen ari ziren neurrian, SFren probintzietako baseak ezarri ziren, eta horrek gerra bukatzerako eskualde guztietan ordezkariak lortzea ahalbidetu zuen^[3].

Diktadura frankista hastearekin batera, beste aldaketa bat gertatu zen erakundearen funtzioetan eta jarduteko moduan: babesaz eta asistentzialismoaz gain, erakundeak emakumeen gaineko kontrol politiko eta soziala gauzatzen hasi zen lurraldeetan banatutako agintarien sare baten bidez. Ordurako, SFk 600.000 afiliatu zituela adierazi zuen. Beraz, une horretarako, erabat egituratutako erakunde gisa finkatu zen, eta ofizialki aitortu zuen Francok^[4]. Horrela, 1939ko abenduaren 28ko Sección Femeninaren funtzioei buruzko Dekretuaren 1. artikulua ezartzen duenez, alderdi barruko erakunde horren erantzukizuna hau zen: «Espainiako emakumeen prestakuntza politiko eta soziala, Falangearen berezko helburuekin bat eginez»^[5]. Beraz, gerra amaitzean jarduera edo programa interbentzionistak sortzen hasi ziren.

1939ko abenduaren 28ko Sección Femeninaren funtzioei buruzko Dekretuaren 1. artikulua ezartzen duenez, alderdi barruko erakunde horren erantzukizuna hau zen: «Espainiako emakumeen prestakuntza politiko eta soziala, Falangearen berezko helburuekin bat eginez»

SF, neurri handi batean, «eskuin berriaren» zati gisa garatu zen: Bigarren Errepublikaren aurka, baina «eskuin zaharrak» emakumeen arloan zituen ideia eta erakundeekin tentsio etengabea

OSAERA/KONFIGURAZIO SOZIALA

Aztergai dugun aldian SFk izan zuen osaera soziala ulertzeko, Gerra Zibilaren aurreko azken urteetara jo behar dugu. Burgesiako eta klase ertaineko emakume asko Bigarren Errepublikan emakumeen arloan gauzatu ziren politiken aurka agertu ziren. Azken horiek Elizaren adierazpenekin identifikatu ziren, Errepublikaren alde egitea balio kristauak eta familia tradizionalaren oinarria ukatzearen parekoa zela esaten baitzuen^[6].

SFren sortzaileak eta lehenengo afiliatuak oso sektore konkretuko emakumeak izan ziren: falangismoaren kausarekin lotura zutenak. Lehen afiliatu horiek goi-mailako klase dirudunetatik zetozen, nahiz eta gerran errealitate sozial desberdinetako emakumeak batzea ere lortu zuten. Oligarkia finantzarioaren, jabeen eta armada kolpistako kideen seme-alabak izan ziren gerran eta gerraostean abangoardiarik erradikalena, eta hortik sortu ziren SFren lehen afiliatuak. Horregatik, esan bezala, SFren lehen oinarri soziologikoa burgesiako eta klase ertaineko emakumeek osatzen zuten, ezkongabeak, gazteak eta lehen mailako ikasketak zituztenak^[7]. Kortazarrek (2021) azaldu zuen bezala, erregimen frankistan elkarrekin bizi ziren elite tradizionalen «eskuin zaharra» eta faxisten «eskuin berria». SF, neurri handi batean, «eskuin berriaren» zati gisa garatu zen: Bigarren Errepublikaren aurka, baina «eskuin zaharrak» emakumeen arloan zituen ideia eta erakundeekin tentsio etengabea^[8].

Ildo horretan, diktadura frankistaren lehen urteetan, emakume falangistek gerrarteko garaiko alderdi faxista europarrak hartu zituzten erreferentziazat, batez ere Alemaniakoak, Italiakoak eta Portugalgoak, eta lerratze ideologikoari buruz haiek erabilitako doktrina eta politikak eredu gisara hartu zituzten beren lurraldeetan aplikatzeko^[9]. Era berean, emakumeen erakunde naziaren eta Italiako emakume faxisten zenbait erakunderen antolaketa-eredua ere erreferentziazat hartu zituzten.

SFren diskurtsoak, Falangearenak bezala, ezaugarri populista eta interklasistak zituen, masen mobilizazioa bilatzen baitzuen. Erakundearen oinarri soziala denborarekin zabaldu egin bazen ere, SFren zuzendaritza-taldea klase altuko emakumeek soilik osatzen jarraitu zuten. Nahiz eta Pilar Primo de Riverak esan aginte-posizioetara iristea meritu kontua zela, buruzagi izate-ira iristeko erakundearekiko independenteak ziren bitarteko batzuk behar ziren. Ondorioz, agintariak tokiko elite tradizionaletatik zetozen beti.^[10]

INTERBENTZIONISMOA ETA PROPAGANDA, HERTSAPENA ETA ERAKARPENA

Aipatu dugun bezala, SFren eginkizun nagusietako bat «indarkeria politikoaren, pobrezia desesperatuaren eta ustelkeria instituzionalizatuaren» testuinguruan emakumeen artean esku hartzea zen^[11]. Horretarako, hainbat programa interbentzionista garatu zituzten, emakumeen bizitzaren alderdi askoren gaineko kontrola izateko aukera eman zietenak. Programa horiek guztiak erregimeneko emakumearen idealean oinarritzen ziren: gerraosteko nazioa berreraikitzen lagundu behar zuten emaztearen, amaren eta familia-sortzailearen funtzioak betetzearen bidez^[12]. Hala ere, ideal hori urrun xamar zegoen erakundearen agintarien errealitatetik^[13].

Hezkuntza izan zen esku hartu zuten eremu nagusietako bat. Erakunde-ko afiliatuek beren gain hartu zuten erregimenean emakumeen hezkuntza (soziala, etxekoa, politikoa, etab.). Pixkanaka hasi zen, hainbat eremutatik abiatuta (lezioak, klaseak, hitzaldiak), eta hori oinarritzko hezkuntzarekin, erlijio-prestakuntzarekin eta aisiarekin ematen zuten^[14]. Antolakundea emakumeen prestakuntzaren hiru arlo nagusitan zentratu zen: erlijio-hezkuntzan, hezkuntza nazionalistan eta etxeko trebetasunetan. Gai horiek etxeko eskoletan, udako eskoletan eta erakundeak ezarri eta administratu zituen prestakuntza profesionaleko programen bidez eman ziren^[15]. Nesken hezkuntza etxean hasi ohi bazen ere, zazpi urtetik aurrera prestakuntza arautuan hasiko zirela ezarri zen^[16].

Hala ere, hezkuntza-programen funtsezko zutabea etxeko trebetasunena izan zen, erakundearentzat kontrol-eremu erabakigarria izan baitzen. Emakumeak etxean zituzten zereginetarako prestatzeko ideala betetzeaz gain, funtzio ekonomikoa ere bazuen: krisi-testuinguru baten berreraikuntza ekonomikoan laguntzea^[17].

Richmonden (2004) arabera, SFren jarduera interbentzionista esanguratsuen Gizarte Zerbitzua delakoan (Servicio Social Femenino) garatu zen. Zerbitzu hori derrigorrezkoa zen 17 eta 35 urte bitarteko emakume ezkongabeentzat. Emakume horiek hiru eta sei hilabete bitartean lan egiten zuten ordainsaririk gabe feminizatutako asistentzia-lanetan, hala nola haur-jantokietan, umezurtegiak, ospitaleetan eta erietxeetan. Lana bilatzeko, titulu akademiko bat lortzeko edo gidabaimena eskuratzeko beharrezkoa zen lan horiek egin izanaren ziurtagiria lortzea.

Helburua, azken batean, horiek guztiek antolakundearen barruan jarraitzea zen, hau da, beren lerroetara mobilizatzea. Errealitate, ordea, bestelakoa zen. Emakume pobreenak izan ziren, gehienbat, zerbitzua bete zutenak, eta ziurtagiria eskuratzeko zuten helburu bakarra. Bien bitartean, emakume dirudunek zailtasun handirik gabe saihestu zezaketen Gizarte Zerbitzua. Gainera, Cenarro Lagunas (2010) autoreak dioten modura, Gizarte Zerbitzuak eginkizun gehigarri bat betetzen zuen, asistentziara bideratutako instituzioetan «doako eskulana» izatea bermatzen baitzuen.

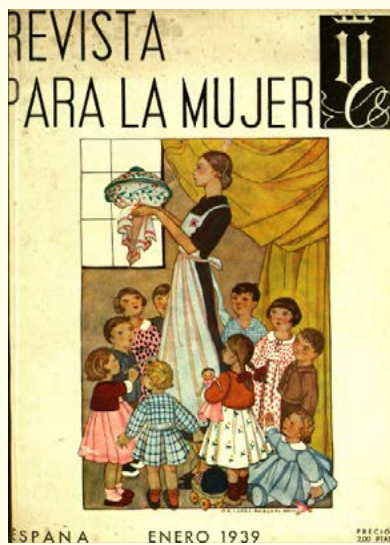
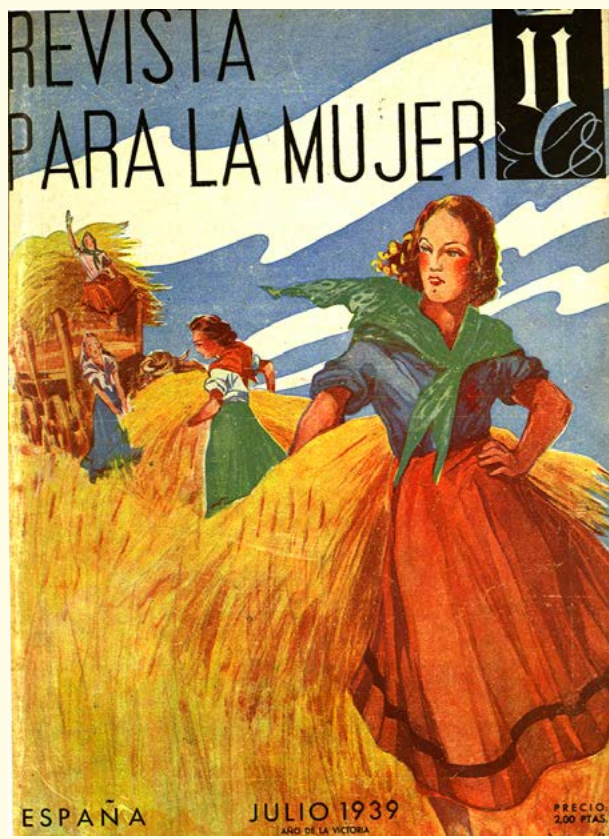
SFren interbentzionismoak beste-lako itxura hartu zuen landa-eremuko emakumeen ingurunera sartzean. Gose- eta miseria-testuinguru batean, SFk hainbat zerbitzu eta ekimen ezarri zituen zeuden beharrak asetzen saiatzeko, arreta nagusiki emakumeengan jarrita^[18]. Aldi berean, erregimenaren antolaketa-aparatuek hainbesteko presentziarik ez zuten guneetara iristeko modu bat ere izan zen.

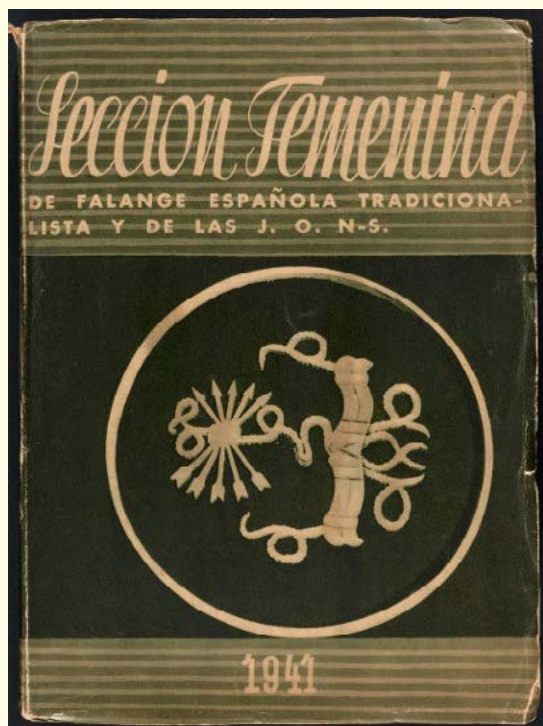
Horren adibide izan zen Hiriko eta Landako Emakumearen Ermandadea (*Hermandad de la Mujer de la Ciudad y del Campo*) erakundearen sorrera, beste esperientzia faxista batzuetan oinarritu zena. Haren kideek, familien egoera arintzen saiatzeko nekazaritza-lanetan laguntzen zuten bitartean, propaganda egiten zuten. Zehazki, Ermandadeak nekazaritzan eta artisautzan trebatzeko hainbat programa sortu zituen, landa-eremuko emakumei zuzenduak. Geroago, Osasun eta Gizarte Arloko Landa Eremuko Dibulgatzaileen kidegoa (*Cuerpo de Divulgadoras Rurales Sanitario-Sociales*), Etxerako Laguntza Zerbitzua (*Servicio de Ayuda al Hogar*), Katedra Ibiltariak (*Cátedras Ambulantes*) edo Landa Etxeak (*Hogares Rurales*) sortu ziren. Ekimen horien guztien oinarria presentzia mantentzea eta hiri-guneetatik urrunen zeuden eremuetan presentzia mantendu eta biztanleen kontrola bermatzea zen^[19].

Landa-eremuan ere bada beste ezaugarri interesgarri bat ere: Hiriko eta Landako Ermandadearen departamentuaren bitartez, landa-eremuko emakumeak sindikatu falangistara batzea lortu zuten bitartekari batzuen bitartez. Irudi dezake emakume horiei soldatapeko langileen izaera aitortzea eta, gainera, haiek sindikatuetan integratzea kontraesankorra dela ideal falangistaren. Baina ezin dugu ahaztu, adibidez, soldata baxuek nabarmen handitzen zituztela jabeen irabaziak. SFren erronketako bat esfera horiek (emakumearen etxekotasuna eta soldatapeko lana) modu diskurtsiboan bateratzen saiatzea izan zen, biak ala biak beharrezko errealitate baitziren^[20].

Hainbat programa interbentzionista garatu zituzten, emakumeen bizitzaren alderdi askoren gaineko kontrola izateko aukera eman zietenak. Programa horiek guztiak erregimeneko emakumearen idealean oinarritzen ziren

Dominazio sozialerako beste baliabide interbentzionista bat amatasuna eta emakumeen osasuna kontrolatzea izan zen. Hori, era berean, politika eugenetikoko batekin batera gorpuztu zen. Azken batean, amatasuna profesionalizatzea zen helburua, eta, higiena gorai patuz, Errepublikako «birusak» desagerraraztea. Horretarako, SFri dagokionez, hainbat osasun-programa eta -erakunde sortu ziren. Aldi berean, erakundeak erizaintzaren esparrua monopolizatu zuen, diktaduraren aurretik profesionalizatzen ari zen esfera feminizatu. Erizainen Kidegoa (*El Cuerpo de Enfermeras*) edo Gizarte Laguntza (*Auxilio Social*) gisako ekimenen bidez, eta erizain bisitariaren moduko figura berriak gehituta, osasuna funtsezko elementu bihurtu zen biztanleriaren kontrol sozialerako^[21].

Aipatu ditugun tresnak SFren *modus operandi*aren adibiderik nabarmenenak baino ez dira. Hau da, funtzio bikoitza zuten politika interbentzionistak erabiltzea: ekonomikoa eta soziala. Alde batetik, ekonomikoa; izan ere, adierazi dugun moduan, ideal femenino berriarekin eta etxean efiziente izatearen betebeharrarekin ekonomiaren «suspertzea» bizkortu nahi zen. Era berean, emakumea erabat debaluatutako subjektu bihurtzeak eta hori kulturalki horrela onartua izateak aukera ematen zuen haien eskulanez aberastasan handiagoa metatzeko. Bestalde, funtzio soziala ere bazuen, ideal hori indartzuz indarkeria matxistaren baldintzak erreproduzitzen baitziren. Argi dagoenez, bi dimentsio horiek elkar elikatzen dute. Beraz, berriro diogu, plan horiek, aldi berean ziren kontrol-mekanismo eta egonkortasunerako bitarteko. Eta, azkenik, guztiek ere propaganda-funtzio argia zuten.

Aipatutako mekanismoez gain, SFk beste «erakarpen» bitarteko batzuk ere erabili zituen, bereziki propaganda zuzenduak. Hemen kirolaren eta gorputz-hezkuntzaren esparrua aipatu behar ditugu. Propagandarako bitarteko baliotsua izateaz gain, diziplinarako eta ugalkortasunaren kontrolerako ere balio baitzuen. Diskurtsiboki sustatzen zen emakumeen kirola amaren osasun fisikoarekin lotuta zegoela. Baina, benetan, erabilera haratago zihoan: propagandarako eta ideologizatorako tresna argia zen. Manrique Arribasek (2011) aipatzen duen moduan, frankismo garaiko buruzagi politikoak hasieratik jabetu ziren kirolak zer aukera zituen masak erakartzeko, interesak batzeko eta garapen ekonomikorako. Logika horretatik abiatuta, Sección Femeninak kiroleko eta gorputz-hezkuntzako programak antolatu zituen, erregimenarekin bat egiteko ikuskizun eta erakustaldi forman.

Jakina, erakundearen prentsa ere aipatu behar dugu. SFk aintzat hartu zuen propaganda zein garrantzitsua zen emakume guztiengana iristeko eta identitate bateratu bat sortzeko. Horregatik, zenbait komunikabideren bidez, erakundearen idealak eta hark egindako jarduerak zabaltzen ahalegindu zen, eta horien artean ziren prentsa, aldizkariak, irratiak, eta, jakina, NO-DOa. Nabarmentzekoak dira, adibidez, *Teresa*, *Medina* eta *Consigna* aldizkariak eta *La Hora de la Sección Femenina* irrati-tartea.

Sección Femeninak folklorean aurkitu zuen propagandarako baliabiderik erabilgarrienetako bat; izan ere, erregimenarentzat sistema politikoari denboraz kanpoko funtsezko jarraipena ematen zion elementua zen folklorea. Musikaren, dantzaren eta poesiararen gisako elementuak atxikimendua lortzeko erabili ziren, «erraz identifikatzeko moduko antzinako ondare» gisa ulertuak^[22]. Kultura Erregidoretza (*Regiduría de Cultura*), 1938an sortua, eta geroago Espainiako Abesbatzak eta Dantzak (*Coros y Danzas de España*) erakundea promozio bitarteko eraginkorrenak bilakatu ziren.

Aipatu ditugun tresnak SFren modus operandiaren adibiderik nabarmenenak baino ez dira. Hau da, funtzio bikoitza zuten politika interbentzionistak erabiltzea: ekonomikoa eta soziala

IDENTITATE KOLEKTIBOA INDAR BATERATZAILE GISA

Sección Femeninan ezinbestekoa izan zen identitate kolektibo bat sortzea, besteak beste emakumeentzat irudi erakargarria izan zezan. Cenarro Lagunas autoreak (2018) adierazten duen moduan, garrantzitsuak ziren «irudikapenak, diskurtsoak, sinboloak eta soziabilitate-sareak». Alde batetik, Hobsbawmek «asmatutako tradizio» izendatzen dituen horiek aipatu behar dira, zeinak batez ere XIV. eta XVI. mendeen arteko «garai mitiko» baten sorrerarekin lotuak baitaude, baita iraganari eta gerrari buruzko kontakizuna sortzearekin ere. Isabel de Castilla eta Teresa de Ávila hartu zituzten nortasun-figura nagusitzat. Asmatutako nortasun hori Francok 1942an emandako La Mota gazteluan gauzatu batez ere, zeina Agintarien Eskola Nagusia izan baitzen.

Aldi berean, Sección Femeninaren identitate kolektiboak oso lotura estua zuen konpromiso pertsonalarekin. Hau da, konbentzimendu politikoz eta ideal hori lortzeko grinaz gain, proiektu komun bat izatearen kontzientzia sortu zen, kasu horretan, emakumeen errealizazioarena. Izan ere, SF Falangearen parte izan arren, bere identitatea sexu-desberdintasunetik abiatuta eraiki zuen, eta, ondorioz, subjektu kolektibo bereizi bihurtu zen: itxuraz kolektiboa zen emakume subjektu bat. Horrekin, SF bizitza-proiektu eta errealizazio pertsonaleko proiektua zelako irudi bat proiektatzen zen.

Errepresio- eta erakarpen-neurriak erabiltzen zituzten, eta guztiek logika eta esparru operatibo beraren barruan funtzionatzen zuten. Baina bitarteko horiez gain, SFk beste inposizio-bide inplizituago batzuk ere bazituen, aukera eta onura jakin batzuen kontrolaren edo monopolioaren bidez gauzatzen zirenak

SF humanitarismora gerturatzeak hertsadura inplizituagoaren bidez emakumeek erregimena modu batera edo bestera onartzea bermatzen zuen. Eta onartzearekin esan nahi dut aurka egiteko ezgai ziren desmobilizatutako masa bihurtu nahi zituztela: diktadurari buruzko itxurazko adostasun bat sortu nahi zen

SECCIÓN FEMENINA: FRANKISMOAREN AURREGI POLITA?

Sección Femeninaren lanak, bere interbentzionismoak markatuta, laguntza emateko eta jendea onbidertzeko izaera hartu zuen. Ikuspegi horren bidez, humanitarismoaren irudia transmititzen saiatzen zen. Gizarte Laguntza (*Auxilio Social*) ekimena izan zen erregimen frankistak eratu zuen gizarte ongintzarako instituzio nagusia, baina SFk zituen praktika interbentzionistek ere antzeko izaera zuten. Ongintza hori jantzi, jaki eta botikak banatuz, umezurtzak zainduz, eta landa-eremuetan lagunduz gauzatzen zen, eta nazionalindikalismoaren «justizia sozialaren» diskurtsopean mozturrotua ageri zen^[23]. Zenbait historialariren arabera, SFk kontrol eta dominazio soziala gauzatzeko zuen modua «zintzoa» eta «konpentsatzailea» zen, erregimenaren errepresioarekin alderatuta.

Idea hori ñabartu egin nahiko nuke, arriskutsua iruditzen baitzait errepresioa eta hertsaduraren adibiderik nabarientara murriztea. Ikusi den bezala, Sección Femeninak hainbat forma hartu zituen bere helburuak lortzeko: batzuk propagandistikoagoak eta sinbolikoagoak, hala nola «Espainiako Koruak eta Dantzak» erakundeak, aisialdia, kirola edo aldizkariak. Hala ere, era nabarmenean inposatzaileak diren beste batzuk ere erabili zituen, hala nola lehen aipatu dugun Gizarte Zerbitzua^[24].

Hau da, errepresio- eta erakarpen-neurriak erabiltzen zituzten, eta guztiek logika eta esparru operatibo beraren barruan funtzionatzen zuten. Baina bitarteko horiez gain, SFk beste inposizio-bide inplizituago batzuk ere bazituen, aukera eta onura jakin batzuen kontrolaren edo monopolioaren bidez gauzatzen zirenak. Esate baterako, SFk monopolizatu egiten zituen lanpostu, beka edo ikasketetarako sarbidea, eta, beraz, nahiz eta helburu pertsonalengatik izan, emakumeek derrigorrez jarri behar izaten zuten harremanetan erakundearekin.

Gainera, erakundeak, une jakin batzuetan, «polizia» izaerako eginkizunak betetzen zituen. Adibidez, estraperloari dagokionez, erakundearen tokiko emakume ordezkariak eta dibulgatzaileak edozeren susmoak jakinarazten zizkieten alkateari edo gobernadore zibilarari (Richmond, 2004). Beste adibide bat Emakumeen Hiriko eta Landako Ermandadea da; izan ere, landa-eremuetara joaten ziren osasun-dibulgatzaile eta katedra-irakasle ibiltarien irakasleek informazioa jaso behar izaten zuten familien bizi-baldintzei, erlijio-sinesmenei eta egoera politikoari buruz. Bestela esanda, «salatari» lanak egiten zituztela esan genezake. Gainera, itxuraz «onuragarriagoak» ziren jarduerak ere jarrera umiliagarri eta baztertzailerik argiak zituzten erregimenaren «etsaien aurka»^[25]. Adibide gisa, 1939an Sestaon jaioetako Encarnación Santamariaren testigantzaaren aipamen hau uzten dut:

«Ahizpa eta biok Auxilio Social-era joaten ginen bazkaltzera. Eta han bazen emakume bat deabrua baino gaiztoagoa, inoiz ahazten ez dudana maistra bat. Tira, hil zen. Esaten zuen nire ahizpari ez ziotela janaririk emango aitaren antza zuelako, eta gure aita gorria baitzen»^[26].

Laburbilduz, errepresioak eta hertsadurak forma desberdinak hartzen zituzten, batzuk besteak baino agerikoagoak, baina era berean guztiak eraginkorrak eta beharrezkoak. SF humanitarismora gerturatzeak hertsadura inplizituagoaren bidez emakumeek erregimena modu batera edo bestera onartzea bermatzen zuen. Eta onartzearekin esan nahi dut aurka egiteko ezgai ziren desmobilizatutako masa bihurtu nahi zituztela: diktadurari buruzko itxurazko adostasun bat sortu nahi zen^[27]. Baina, aldi berean, adierazi behar da erregimenaren gehiegikeria okerrenetatik at egotearen itxura hori zela bere lan egiteko zuen moduaren eta kontrol-tresna gisa zuen eraginkortasunaren gakoa. Gainera, onginalia emakumeen antolakunde batekin lotzeak, proiektatu nahi zuten irudi faltsu horren amarruan erortzeaz gain, genero-aldagai handia du.

Amaitzeko, garrantzitsua da aipatzea Sección Femeninan ikusi ditugun lanak funtzionalak izan arren oposizioa desmobilizatzeko eta emakumeak erakartzeko, horrek ez zuela ekarri erakundearekiko konpromiso politikorik. Izan ere, ikusi dugunez, emakume askok obligazioz edo behar pertsonalengatik soilik izaten zuten harremana erakundearekin. Eta Sofia Rodríguezek (2007) kontatzen duen bezala, emakume batzuek beste jarraera bat hartu zuten:

Beren erresistentzia-mekanismo propioak artikulatu zituzten, izan Falangea-ri ez atxikitzeko izan zuten ausardiaren bidez, izan beren ibilbidea jarraitzea saihestuz edo Gizarte Zerbitzuaren ziurtagiria faltsutuz, edo izan diktaduraren aurkako mugimenduetan integratuz. ●

OHARRAK

1. Gahete Muñoz, 2015; Viuda-Serrano, 2022 eta Ortiz, 2012.
2. Del Rincón, 2010.
3. Richmond, 2004.
4. Del Rincón, 2010.
5. Martins Rodríguez, 2019.
6. 1931n, Konstituzio errepublikarrak hauteskunde-eskubide berdinak ezarri zituen gizon eta emakumeentzat, eta, ondoren, dibortzio-lege bat onartu zen hurrengo urteko otsailean. (Richmond, 2004).
7. Rodríguez López, 2007.
8. Berezik, Acción Católica gisako antolakunde katolikoekin.
9. Ruiz Franco, 2016.
10. Rodríguez López, 2007.
11. Richmond, 2004.
12. Frankismoan, falangismoan eta Sección Femeninan emakumearen idealak zer forma hartu duen gai mamitsu eta konplexua da, eta ez dut lerro hauetan jorratu. Horri buruzko bibliografia zabala jasotzen du Barrera (2020) aldizkariaren artikulua; beraz, kontsulta egitea gomendatzen dizut.
13. Onartzen zuten emakumeen elite txiki batek amatasunaren betebehara atzeratzea edo, are, ez betetzea, nolabaiteko erantzukizuna zuten kargu politikoak eskuratu ahal izateko. Gainera, lan horien zenbait alderdik garaiko emakume gehienek ez zituzten askatasunak ematen zizkieten, hala nola mugikortasuna, bizileku-aldaketak, oporrak edo aisialdirako aukerak.

14. Jiménez Aguilar, 2018.
15. González Pérez, 2013.
16. 1940an sortutako Frente de Juventudes (euskaraz, Gazteen Frontea) erakundearen bidez, gazteenak lerratzten hasi ziren. (Jiménez Aguilar, 2018).
17. Rebollo Mesas, 2001.
18. Ramos Zamora eta Colmenar Orzales, 2014.
19. Rodríguez Martínez, 2017.
20. Adibidez, SFren aldizkariak erakundearentzat onargarritzat jotzen ziren zenbait lan sustatzen zituzten. Alde batetik, tradizionalak emakumeek egiten zituzten lanak, hala nola irakaskuntza edo erizaintza, eta, bestetik, feminizatutako beste lan batzuk, hala nola telefonistak, zerbitzariak eta estetizistak.
21. Maceiras-Chans *et al.*, 2018.
22. Asunción Criado, 2017
23. Rodríguez López, 2007.
24. Rodríguez Martínez, 2017.
25. *Auxilio Social*ek eta SFren asistentzialismoak ez zuten asistentzia-bidezko adostasunaren bidez bakarrik funtzionatzen, bortxa-izaera ere bazuten: umiliazioa, bazterketa, kontrola... erabiltzen zen “menderatuekiko” (Cenarro, 2006).
26. Solé y Díaz, 2014.

27. Garai horretako Erregimen Frankistaren errepresio moduetan sakontzeko, Souto Blancoren (2012) lana gomendatuko nuke. Autoreak adierazten duen bezala, errepresioak ere «itxuraz kontsentsua zuten eremuak agertzea erraztu zuen, eta horrek herritarren artean “nahigabetasun-giroa” zabaltzea saihestu zuen».

BIBLIOGRAFIA

- Asunción** Criado, A. (2017). El folclore como instrumento político: los Coros y Danzas de la Sección Femenina. *Revista Historia Autónoma*, 10: 183-196.
- Barrera**, B. (2020). La Sección Femenina en perspectiva. Historias y otros relatos sobre las mujeres de Falange. *Historia Contemporánea*, 62: 265-295.
- Cenarro** Lagunas, A. (2006). *La sonrisa de Falange. Auxilio Social en la guerra civil y en la posguerra*. Crítica.
- Cenarro** Lagunas, A. (2010). Historia y memoria del Auxilio Social de la Falange. *Pliegos de Yuste*, 11-12: 71-74.
- Cenarro** Lagunas, A. (2018). “«El sol y la luna que llenan de vida los días y las noches»: juventudes de la Sección Femenina de Falange (1937-1947). En García Carrión, M. y Valero Gómez, S. (Eds.). *Tejer identidades: Socialización, cultura y política en época contemporánea*. Tirant Humanidades.

Del Rincón, M. F. (2010). “Mujeres azules de la sección femenina: formación, libros y bibliotecas para el adoctrinamiento político en España (1939-1945)”. En *Métodos de Información (MEI)*, nº1, COBDCV: 59-81.

Gahete Muños, S. (2015). La Sección Femenina de Falange. Discursos y prácticas en Madrid. *ARENAL*, 22(2), 389-411.

González Pérez, J. A. (2013). *La Sección Femenina y el Frente de Juventudes. Historia de un fracaso.*

Jiménez Aguilar, F. (2018). Palancas de posguerra. La Sección Femenina de Falange y las políticas sociales en la Granada del primer franquismo (1939-1945). *Revista del CEHGR*, 30: 175-192.

Kortazar, J. (2021). Franquismo, fascismo y fascistización, *Arteka*, 19.

Maceiras-Chans, J. M., Galiana-Sánchez, M. E. y Bernabéu-Bestre, J. (2018). Enfermería y control social: las actividades socio-sanitarias de la Sección Femenina de Falange en la ciudad de Valencia (1940-1977). *Enfermería global*, 49: 270-282.

Manrique Arribas, J. C. (2011). “Juventud, deporte y falangismo. El Frente de Juventudes, la Sección Femenina y los deportes del Movimiento”. En Pujadas, X. (Ed.). *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España, 1870-2010.* Alianza: 233-272.

Martins Rodríguez, M. V. (2019). Sección Femenina. La Falange Católica. *Storicamente. Laboratorio di Storia*, 15: 1-15.

Ortiz, C. (2012). Folclore, tipismo y política. Los trajes regionales de la Sección Femenina de Falange. *Gazeta de Antropología*, 28(3).

Ramos Zamora, S. y Colmenar Orzaes, C. (2014). Mujeres rurales y capacitación profesional en el franquismo a través de la prensa femenina (1939-1959). *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, 24: 135-171.

Rebollo Mesas, M. P. (2001) “El Servicio Social de la mujer en Sección Femenina de Falange. Su implantación en el medio rural”. En Frías Corredor, C. y Ruiz Carnicer, M. A. (2001). *Nuevas tendencias historiográficas e historia local en España. Actar II. Congreso de Historia local de Aragón.* Instituto de estudios aragoneses: 297-315.

Richmond, K. (2004). *Las mujeres en el fascismo español: La Sección Femenina de la Falange, 1934-1959.* Alianza Ensayo.

Rodríguez López, S. (2007). “Niñas y jóvenes en el franquismo”. En Mir, C. (Ed.), *Jóvenes y dictaduras de entreguerras. Propaganda, doctrina y encuadramiento: Italia, Alemania, Japón, Portugal y España.* Editorial Milenio.

Rodríguez Martínez, D. (2017). La Sección Femenina de Falange como guía adoctrinadora de la mujer durante el Franquismo. *ASPARKIA*, 30: 133-147.

Ruiz Franco, R. (2016). El canto del cisne de la Sección Femenina de FET y de las JONS. *Ayer* 102(2): 121-143.

Solé, B. y Díaz, B. (2014). “Era más la miseria que el miedo”. *Mujeres y Franquismo en el Gran Bilbao: Represión y Resistencias.* Asociación Elkasko de Investigación Histórica.

Souto Blanco, Maria Jesús. (2012). “Dinámica Represiva en la Génesis y Consolidación del Régimen Franquista (1936-1950)”. En Martins, F. (Ed.), *A Formação e a Consolidação Política do Salazarismo e do Franquismo: As décadas de 1930 e 1940.* Publicações do Cidehus.

Viuda-Serrano, A. (2022): Deportistas sumisas e invisibles: la censura del deporte femenino en la prensa española del primer franquismo. *Revista Internacional de Historia de la Comunicación*, 19:54-72.

Argitalpena
2023KO MARTXOA
EUSKAL HERRIA

Koordinazioa,
erredakzioa
eta diseinua
**GEDAR LANGILE
KAZETA**

Web
GEDAR.EUS

Sare sozialak
TWITTER ETA
INSTAGRAM
@ARTEKA_GEDAR
FACEBOOK
@ARTEKAGEDAR

Kontaktua
**HARREMANAK@
GEDAR.EUS**

Harpidetza
**GEDAR.EUS/
HARPIDETZA**

Edizioa
**ZIRRINTA
KOMUNIKAZIO
ELKARTEA**
AZPEITIA

Lege gordailua
SS-01360-2019

ISSN
2792-4548

Lizentzia

arteka

